

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De veelzinnige muze van E. Douwes Dekker
Francken, A.A.P.

Citation

Francken, A. A. P. (1990, November 22). *De veelzinnige muze van E. Douwes Dekker*. Van Oorschot, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/82753>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/82753>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/82753> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Francken, A.A.P.

Title: De veelzinnige muze van E. Douwes Dekker

Issue Date: 1990-11-22

Inleiding

- 1 Maarten 't Hart: 'Fouten heb ik vele (Multatuli)', blz. 145.
- 2 'Toute la critique est dominée par ce principe suranné: l'homme est cause de l'œuvre, — comme le criminel aux yeux de la loi est cause du crime. Ils en sont bien plutôt l'effet!'. Valéry: 'Variété. Note et digression.' blz. 1231. 'Note et digression' komt ter sprake bij Dresden: *De structuur van de biografie*, blz. 217-219, en Van Buuren: *Filosofie van de algemene literatuurwetenschap*, blz. 54-55. Het citaat geeft overigens van Valéry niet het eindoordeel. Zijn opvatting over de biografie is genuanceerder.
- 3 Van Buuren: *Filosofie van de algemene literatuurwetenschap*, blz. 50.
- 4 Hermans: *Het sadistische universum*, blz. 44.
- 5 *V.w.* 5, blz. 580-587.
- 6 'Aantekeningen en ophelderingen' [bij de vierde druk van *Max Havelaar*], *V.w.* 1, blz. 306.
- 7 'Causerieën', *V.w.* 4, blz. 175.
- 8 Aan Waltman 28 januari 1875. *V.w.* 17, blz. 299.
- 9 *V.w.* 11, blz. 675.
- 10 *V.w.* 4, blz. 606.
- 11 *V.w.* 5, blz. 581.
- 12 Multatuli: *Brieven* 10, blz. 165-166.
- 13 Aan Vosmaer 17 oktober 1874. *V.w.* 17, blz. 50.
- 14 Vgl. *V.w.* 6, blz. 435.
- 15 Aan Tine 11 februari 1853. *V.w.* 9, blz. 302.
- 16 *V.w.* 13, blz. 358.
- 17 Janssens: *Max Havelaar; de held van Lebak*, blz. 9.
- 18 Idee 964, *V.w.* 6, blz. 165.
- 19 Huizinga: *In de schaduwen van morgen*, blz. 338.
- 20 Gomperts: *Wij tolken*.
- 21 *V.w.* 4, blz. 402.

Scholen en schoolmeesters

- 1 Blijkens het Album Discipulorum van de Latijnse school in het gemeentearchief van Amsterdam.

- 2 Des Amorie van der Hoeven: *De Joanne Clerico et Philippo a Limborch*. Het zijn levensbeschrijvingen van twee geleerden die gewerkt hebben aan het seminarium der Remonstrantse broederschap in Amsterdam. Van der Hoeven draagt de dissertaties op aan zijn ouders, maar laat dan een brief aan zijn vriend Dionysius Burger volgen, die evenzeer het karakter van een opdracht heeft.
- 3 'Amicos enim tam caros quam te cum habeam vix ullos, quocum vetustior mihi est amicitia, non nisi unum habeo, qui et a nostris studiis alienus est et, quod magis doleo, longe terrarum hinc abest.' Vgl. ook: 'Aan mijn vriend D. Burger Jr., bij zijne bevordering tot doctor in de letteren, 1 mei 1843' in Des Amorie van der Hoeven: *Proza en poëzy*, blz. 211-213.
- 4 29 december 1881. Multatuli: *Brieven aan Mr. Carel Vosmaer* [e.a.], blz. 178.
- 5 Kwalificatie van Multatuli. *V.w.* 3, blz. 99.
- 6 Dirkse: 'Brieven aan Kruseman van en over Multatuli'.
- 7 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 67 en 445. Van 't Veer wijst op de monsterrol van de Dorothea (gezagvoerder Engel Douwes Dekker), waar Eduard vermeld wordt als lichtmatroos. Gemeentearchief Amsterdam, Arch. 38 nr. 151, 11 september 1838.
- 8 Kortenhorst: 'Multatuli met eene gemeene slet'.
- 9 Stuiveling: *Levenslang*, blz. 77.
- 10 Aantekening bij idee 877. *V.w.* 4, blz. 706.
- 11 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 56.
- 12 Stokvis: 'Nederlandse sociale verhoudingen', blz. 80.
- 13 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 62.
- 14 *V.w.* 9, blz. 233.
- 15 *V.w.* 9, blz. 234, 279, 289.
- 16 *V.w.* 9, blz. 268, 281-282.
- 17 Busken Huet: 'Multatuli', blz. 133.
- 18 Huwelijksakte in het Gemeentearchief van Amsterdam.
- 19 P.R.D. Stokvis: 'Nederlandse sociale verhoudingen', blz. 77.
- 20 Gebundeld in de *Brieven en uitboezemingen van den Ouden Heer Smits*; opnieuw in de *Volledige werken van den ouden Heer Smits*.
- 21 De Meere: 'Sociale verhoudingen en structuren in de Noordelijke Nederlanden 1814-1844'. De Friese onderwijzers op blz. 396.
- 22 De Wolf: 'Onderwijs en opvoeding in de Noordelijke Nederlanden 1795-1813', blz. 42.
- 23 Reinsma: 'Verslag', blz. 10.
- 24 *Nieuwe bijdragen voor den jare 1824*, blz. 30.
- 25 Extract uit het register der notulen van Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage, 10 mei 1858, in het Haagse gemeentearchief. Ook in *Nieuwe bijdragen voor den jare 1828*, blz. 173.

- 26 Van Tijn: 'Sociale verhoudingen en opvattingen daarover', blz. 134.
 27 Reinsma: 'Verslag', blz. 10.
 28 Archief van de schoolcommissie. In het gemeentearchief van Amsterdam. Vgl. *Nieuwe bijdragen voor den jare 1829*, blz. 629.
 29 Zie de vorige noot.
 30 Topografische atlas in het Gemeentearchief van Amsterdam.
 31 Huwelijksakte in het Gemeentearchief van Amsterdam.
 32 Jan van Erven Dorens: 'Een en ander over onze familie.' Typoscript in het gemeentearchief, Amsterdam; genoemd door I.H. van Eeghen in *Amstelodamum* 48 (1961) blz. 129.
 33 Reinsma: 'De Latijnse school in de 19de eeuw'; Fortgens: *Schola latina*, blz. 154-156.
 34 Reinsma: 'Verslag,' blz. 25.
 35 De Wolf: 'Onderwijs en opvoeding in de Noordelijke Nederlanden 1795-1813,' blz. 45.
 36 Archief van de schoolcommissie. In het gemeentearchief van Amsterdam.
 37 De Vries: 'Twee Amsterdamsche verzamelaars', blz. 178.
 38 Kadaster. Gegevens verstrekt door de gemeentearchivaris van Den Haag.
 39 *Nieuwe bijdragen voor het jaar 1865*, blz. 236.
 40 Aangereikt door de gemeentearchivaris van Den Haag.
 41 Heije: *Al de volksdichten* 1, blz. 81.
 42 *Haagsche Courant* 12-13 februari 1865; *Dagblad van Zuidholland en 's-Gravenhage* 11 februari 1865.
 43 Kadaster. Gegevens verstrekt door de gemeentearchivaris van Den Haag.
 44 *V.w.* 8, blz. 694.
 45 'Een brief van Multatuli' in *De Portefeuille*, blz. 130. Herdrukt in Multatuli: *Brieven* 10, blz. 143-144. Vgl. de Leidse doctoraalscriptie van Lia van Rijn: 'Brieven van Multatuli aan Taco de Beer' (1987).
 46 Anderson: *Uit Multatuli's leven*, blz. 20.
 47 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 33.
 48 'Een brief van Multatuli', blz. 129; *Brieven* 10, blz. 141.
 49 De Wolf: 'Onderwijs en opvoeding in de Noordelijke Nederlanden 1813-circa 1840', blz. 113.
 50 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 34.
 51 Gegevens voor het volgende grotendeels ontleend aan Fortgens: *Schola latina*.
 52 'au-dessus de tout éloge' en 'au-dessous de toute critique'; Fortgens: *Schola latina*, blz. 139.
 53 Fortgens: *Schola latina*, blz. 149.

- 54 In de berekening van Fortgens zit een fout. *Schola latina*, blz. 147.
 55 W. Terpstra, aanh. uit het *Gedenboek ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het genootschap van leeraren aan Nederlandse gymnasiën, 1830-1930*, blz. 206.
 56 'Gymnasiën' in de *Amsterdamsche Courant* van 3 juli 1835.
 57 Kuiper: 'De Latijnse school', blz. 68.
 58 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 34.
 59 Tiele: 'Levensschets', blz. IX.
 60 *V.w.* 8, blz. 64.
 61 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 12.
 62 Archieven van de Latijnse school in het Amsterdams gemeentearchief.
 63 Fortgens: *Schola latina*, blz. 175.
 64 *Nieuwe Amsterdamsche Courant en Algemeen Handelsblad* 26 maart 1832.
 65 Reinsma: 'Verslag', blz. 84 en 86.
 66 26 oktober 1833. A.R.A. map 4596 v.h. arch. Binnenl. zaken - o. k. en w.
 67 'Gymnasiën' in de *Amsterdamsche Courant* van 3 juli 1835.
 68 Fortgens: *Schola latina*, blz. 63-64.
 69 Reinsma: 'Verslag', blz. 89.
 70 Bij het kandidaats was een wiskunde-examen verplicht. Kuiper: 'De Latijnse school', blz. 68.
 71 De meeste gegevens over de leraren uit het *N.N.B.W.*
 72 *Gedenboek ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het genootschap van leeraren aan Nederlandsche gymnasiën, 1830-1930*. Met zijn conrector Van Capelle had Zillesen het initiatief tot een lerarengenootschap genomen (Kuiper: 'De Latijnse school', blz. 67).
 73 Zie voor Van Capelle ook Van der Aa.
 74 Kuiper: 'De Latijnse school', blz. 80.
 75 *Levensberigten* van de Mij. der Ned. letterkunde 1862.
 76 M.F. van Lennep: *Het leven van Mr. Jacob van Lennep*, blz. 94, 95, 319.
 77 Uit de notulen van de Haarlemse curatoren, juni 1827; *Schola latina*, blz. 168.
 78 Beets: *Dichtwerken* 2, blz. 240.
 79 Fortgens: *Schola latina*, blz. 225.
 80 Reinsma: 'Verslag', blz. 88.
 81 Multatuli: *V.w.* 15, blz. 595-597, 611-612, 798.
 82 De Veer: *Toen... en nu*; vgl. Johs. Dyserinck in *De Nederlandsche Spectator* 1878, blz. 226.
 83 *V.w.* 16, blz. 321-322.

- 84 *V.w.* 9, blz. 147.
 85 *V.w.* 8, blz. 528.
 86 *V.w.* 1, blz. 118.
 87 De Rekenkamer aan de Gouverneur-Generaal over Dekker, 1839, *V.w.* 8 blz. 75; Dekker aan de Gouverneur-Generaal over zichzelf, 1848, *V.w.* 9, blz. 42.
 88 Brief aan Taco de Beer van 15 juni 1881. Van Rijn: 'Brieven van Multatuli aan Taco de Beer', blz. 27.
 89 'Een brief van Multatuli', blz. 129-130; Multatuli: *Brieven* 10, blz. 141-142.
 90 *V.w.* 3, blz. 359. Vgl. ook Multatuli aan Rooses, 5 juli 1867, *V.w.* 12 blz. 299.
 91 *V.w.* 4, blz. 166 en 172.
 92 *V.w.* 7, blz. 61.
 93 *V.w.* 7, blz. 62.
 94 *V.w.* 8, blz. 39.
 95 *V.w.* 8, blz. 560.
 96 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 13.
 97 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 441.
 98 De gegevens over het soeploodsoproer zijn ontleend aan H. Brugmans: *Geschiedenis van Amsterdam* 5, blz. 203-208, (de geciteerde zin staat op blz. 207) en aan J.Z. Kannegieter: 'Het belastingoproer te Amsterdam in 1835'.
 99 *V.w.* 8, blz. 55-57, 60-63.
 100 Van 't Veer: *Het leven van Multatuli*, blz. 45.
 101 Stuiveling: *Levenslang*, blz. 129.
 102 *V.w.* 4, blz. 437.
 103 *V.w.* 9, blz. 128.
 104 Mijnhardt en Wichers, *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 359-360.
 105 Brugmans: *Geschiedenis van Amsterdam* 5, blz. 176.
 106 Mijnhardt en Wichers, *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 40-41.
 107 Mijnhardt en Wichers, *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 41.
 108 Kruithof: 'Het burgerlijk beschavingsoffensief', blz. 374.
 109 Kruithof: 'Het burgerlijk beschavingsoffensief', blz. 376-377.
 110 Mijnhardt en Wichers: *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 212.
 111 Stokvis: 'Nederlandse sociale verhoudingen', blz. 80.
 112 Mijnhardt en Wichers: *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 15, 39, 41.
 113 *V.w.* 8, blz. 60.
 114 *V.w.* 1, blz. 31.
 115 *V.w.* 9, blz. 149-151.
 116 *V.w.* 9, blz. 128.
 117 Nescio: *Boven het dal*, blz. 110.

- 118 Groen: *Rondom Volewijck en Tolhuis*, blz. 23.
 119 *V.w.* 6, blz. 679 (ook blz. 722).
 120 Vs. 1333 in ed. Kruyskamp, blz. 101. Genoemd door Groen, a.w., blz. 16.
 121 Informatie over Buiksloot en Waterland uit: Loosjes: 'De dorpen over 't IJ'; Zwaan: *Oude tekeningen vertellen*; Timp: *Amsterdam-Noord in oude ansichten*.
 122 Zie de vorige noot.
 123 Vinckenoog: *Poëzie in Carré*, blz. 241.
 124 Stokvis: 'Nederlandse sociale verhoudingen', blz. 80.
 125 Van den Berg: 'Het literaire genootschapsleven', blz. 149.
 126 *V.w.* 6, blz. 703.
 127 Gomperts: 'De derde coördinaat van de betekenis', blz. 264-266.
 128 *V.w.* 3, blz. 126-127.
 129 Idee 608, *V.w.* 4, blz. 359.
 130 *V.w.* 6, blz. 477. Mijnhardt en Wichers: *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 404.
 131 Idee 121, *V.w.* 2, blz. 343.
 132 *V.w.* 2, blz. 153.
 133 Mijnhardt en Wichers: *Om het algemeen volksgeluk*, blz. 69; Idee 829-831, *V.w.* 4, blz. 555-562 en Idee 378, *V.w.* 2, blz. 546-547.
 134 Bij voorbeeld Allebé: *Het kind in zijne eerste levensjaren. Wenken voor ouders*, uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.
 135 Idee 519, *V.w.* 3, blz. 311-312.
 136 *V.w.* 4, blz. 91.
 137 *V.w.* 6, blz. 368.
 138 *V.w.* 8, blz. 50-54, 58, 80-84.
 139 Idee 1053, *V.w.* 6, blz. 493.
 140 *V.w.* 6, blz. 495-496.
 141 Als de mens zich prettig voelt, gedraagt hij zich kennelijk natuurlijk, en dus goed. Zie mijn bespreking van *Minnebrieven* in dit boek en vgl. Van den Bergh: 'Tergende tegenstrijdigheden?', blz. 132.
 142 *V.w.* 6, blz. 484.
 143 *V.w.* 6, blz. 485.
 144 Polak: 'Multatuli', blz. 314.
 145 Stuiveling: *Humor, ironie en sarkasme bij Multatuli*. Vgl. ook Van den Bergh: *Konstanten in de komedie*, blz. 125-126.
 146 Idee 725, *V.w.* 4, blz. 454.
 147 Idee 957, *V.w.* 6, blz. 152.
 148 *V.w.* 12, blz. 498 (19 november 1867).
 149 Idee 876, *V.w.* 4, blz. 597-598.
 150 *V.w.* 8, blz. 115 en 117.

- 151 Aantekening bij idee 819, *V.w.* 4, blz. 702.
 152 Naschrift 'De bruid daarboven.' *V.w.* 3, blz. 546.
 153 Idee 1077. *V.w.* 6, blz. 731-732.
 154 Busken Huet: *Litterarische fantasiën en kritieken* 6, blz. 100.
 155 Anbeek en Kloek: *Literatuur in verandering*.
 156 Idee 459, *V.w.* 3, blz. 224.
 157 Idee 663-664, *V.w.* 4, blz. 602.
 158 *V.w.* 4, blz. 223.

Vernieuwing en traditie

- 1 Weltek: *History* 1, blz. 229-230.
 2 Weltek en Warren: *Theorie der literatuur*, blz. 201-202. (Slot van de inleiding van deel 4.)
 3 Weltek: *History* 2, blz. 172; Samuel Taylor Coleridge: *Biographia literaria*, blz. 12. 'I was wont boldly to affirm that it would be scarcely more difficult to push a stone out from the pyramids with the bare hand than to alter a word, or the position of a word, in Milton or Shakespeare (in their most important works at least), without making the author say something else, or something worse, than he does say.'
 4 Lämmert: *Bauformen*, blz. 259.
 5 F. Weinreb (1910-1988), een uit Polen afkomstige jood die in 1927 de Nederlandse nationaliteit had verkregen, werd in 1948 tot gevangenisstraf veroordeeld wegens zijn gedrag in de oorlogsjaren (onder meer voor verraad en celspionage). Volgens Weinreb werd hem hiermee groot onrecht gedaan. Hij meende aanspraak te hebben op lof en dankbaarheid, omdat hij juist veel joden zou hebben geholpen door vernuftige misleiding van de Duitse bureaucratie. Toen de Nederlandse gevestigde orde ineens stortte en velen vervielen tot collaboratie, trad hij naar eigen zeggen op als redder van velen, door gebruikmaking van onconventionele middelen, zonder geweld, met durf en intelligentie als wapen. Deze visie verwoordde hij in zijn meer dan 1800 pagina's tellende memoires *Collaboratie en verzet*, die in 1969 verschenen en als tekening van het verzet van een creatieve enkeling tegen een machtig maar dom apparaat grote indruk maakten. Er ontstonden heftige discussies: moest de zaak-Weinreb niet worden heropend? In 1970 begon het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in opdracht van de regering een onderzoek naar Weinrebs activiteiten. Sprak hij de waarheid? In 1971 adviseerde de jury voor de prozaprijs van Amsterdam, Weinreb voor het eerste deel van zijn memoires te bekronen. B. en W. weigerden hem de prijs. Zij wilden het onderzoek van het Rijksinstituut afwachten. Hun opvatting, dat de uitslag van het *historische* onderzoek gewicht had voor de toeken-

- ning van een *litteraire* prijs, kreeg steun van de gemeenteraad, ondanks felle kritiek uit de kunstwereld. Het rapport van het Rijksinstituut verscheen in 1976; het telt ruim 1700 bladzijden en is voor Weinreb vernietigend (Giltay Veth en Van der Leeuw: *Rapport*). Later verschenen o.m. nog: *Het monster in de huiskamer* van Aad Nuis, een verdediging van Weinreb, en *Onderzoek naar de activiteiten van de heer Weinreb in de Duitse bezettingstijd, aanvulling op het Weinreb-rapport*.
 6 Sötemann: 'Nieuwenhuys en de mythe van Lebak', blz. 36.
 7 Mooij: *Tekst en lezer*, blz. 76.
 8 Over dit alles ook Gomperts: *Grandeur en misère*, blz. 125.
 9 Maas: 'Het pak van Havelaar', blz. 55.
 10 Vgl. Sötemann blz. 30-32 en de daar aangehaalde studie 'Reflectie en beleving' van C.F.P. Stutterheim, in zijn *Problemen der literatuurwetenschap*.
 11 Stelling bij *Gaps en dummies*, Tilburgs proefschrift van Hans Bennis.
 12 In latere herdrukken is deze inleiding niet meer opgenomen. Nog te vinden in Dubois e.a.: *Essays over Multatuli*, en in Stuiveling's bundel *Vakwerk*.
 13 De Leeuwe: 'De stijl van de Max Havelaar', blz. 113.
 14 Janssens: *Max Havelaar, de held van Lebak*.
 15 Janssens: *Max Havelaar, de held van Lebak*, blz. 122.
 16 Iwema: 'Ernest Stern - een miskend structuuraspect'. Iwema reageert op een voorpublicatie uit het boek van Janssens.
 17 Janssens: "'Max Havelaar", een actueel boek', blz. 148-149.
 18 Janssens: 'Multatuli in Brussel', blz. 1.
 19 Oversteegen: 'De organisatie van *Max Havelaar*'.
 20 Friedemann: *Die Rolle*.
 21 Friedemann: *Die Rolle* blz. 40; aanh. Sötemann blz. 46 en 209.
 22 Friedemann: *Die Rolle*, blz. 26.
 23 Anbeek: *De schrijver tussen de coulissen*, blz. 38.
 24 Bosboom-Toussaint: *Mejonkvrouwe de Mauléon*, ed. Wiske Uytterlinde-Maris, blz. 11.
 25 Du Perron: *Brieven* 8, i.h.b. blz. 260-261.
 26 Volgens Oversteegen zijn Havelaar en Sjaalman 'wel-en-niet identiek'. Oversteegen: 'De organisatie van *Max Havelaar*', blz. 85. Dit is een *Merlyn*-artikel, herdrukt in 1983. In 1982 schreef Oversteegen: 'Ik volg zonder discussie Sötemann in zijn gelijkstelling van Havelaar met Sjaalman' (*Beperkingen* blz. 96).
 27 Brandt Corstius: 'De bouw van de Max Havelaar', blz. 73-74.
 28 Brandt Corstius: 'De bouw van de Max Havelaar', blz. 74.
 29 Oversteegen: 'De organisatie van *Max Havelaar*', blz. 83.
 30 Bousset: 'Het paard van Troje'.

- 31 Bij Du Perron in de laatste versie van *De man van Lebak*, in het vierde deel van zijn *Verzameld werk*, blz. 231. Bij Stuiveling in het opstel 'Van Douwes Dekker tot Max Havelaar', gebundeld in *Rekenschap*, Amsterdam 1941 (blz. 130-131) en later in Oversteegens bloemlezing *Multatuli en de kritiek*, Amsterdam 1970 (blz. 166).
- 32 Du Perron: *Verzameld werk* 4, blz. 230.
- 33 'Ich meinte als dritte Person (Mult.) sagen zu können, was ich nicht würde gesagt haben als erste. Später habe ich eingesehn dass mein Hochmuth naif war.' Aan Flemmich, 4 april 1867, *V.w.* 12, blz. 161.
- 34 *V.w.* 2, blz. 124-125.
- 35 Garnt Stuiveling: 'Van Douwes Dekker tot Max Havelaar'. *Multatuli en de kritiek*, blz. 166-167.
- 36 Lämmert: *Bauformen*, blz. 27. Sötemann op blz. 209, noot 47.
- 37 Lämmert: *Bauformen*, blz. 27.
- 38 Lawrence: 'Introduction'.
- 39 Michener: *Testimony*, blz. 12.
- 40 *V.w.* 1, blz. 118.
- 41 Janssens: *Max Havelaar, de held van Lebak*, blz. 229.
- 42 *V.w.* 7, blz. 403.
- 43 Aan Mimi 20 maart 1863. *V.w.* 11, blz. 114.
- 44 Van der Paardt: 'Evolutie der evaluatie', blz. 77.
- 45 Van der Paardt: 'Evolutie der evaluatie', blz. 77.
- 46 Van der Paardt: 'Evolutie der evaluatie', blz. 86.
- 47 Van der Paardt: 'Absolutisme en relativisme'.
- 48 Ibsch: 'Literaire kritiek en literatuurwetenschap'.
- 49 Van der Paardt: 'Evolutie der evaluatie', blz. 77.
- 50 Van der Paardt: 'Absolutisme en relativisme', blz. 496.
- 51 Fens: *De eigenzinnigheid van de literatuur*, blz. 19.
- 52 Van der Paardt: 'Evolutie der evaluatie', blz. 88.
- 53 Gomperts: *Grandeur en misère*, blz. 127.
- 54 Van der Paardt: 'Evolutie der evaluatie', blz. 63.
- 55 *V.w.* 1, blz. 9.
- 56 Blok: 'Structuurplan achteraf'.
- 57 Van Groeningen: *Volledig werk*, blz. 98.
- 58 18 november 1859; *V.w.* 10, blz. 117.
- 59 Wellek: *History* 6, blz. 144. 'Still, I think that much of what the New Criticism taught is valid and will be valid as long as people think about the nature and function of literature and poetry.'

De veelzinnige muze

- 1 Polak: 'Multatuli', blz. 308.
- 2 Onder de bronnen voor het hier vertelde is het boekje van R.L. Brett: *Fancy and Imagination*.
- 3 James Engell en W. Jackson Bate in de 'Editors' introduction' van Coleridge: *Biographia literaria*, blz. XCVIII.
- 4 Zie de vorige noot.
- 5 Abrams: *A glossary of literary terms*.
- 6 Beckson en Ganz: *Literary terms, a dictionary*; Brooke in Fowler: *A dictionary of modern critical terms*, (imagination); Holman: *A handbook to literature*; Scott: *Current literary terms*; Shipley: *Dictionary of world literary terms*.
- 7 Aanhaling bij René Wellek: *History* 2, blz. 151.
- 8 'perhaps the greatest of English critics.' Eliot: *Selected prose*, blz. 50 e.v.
- 9 'The reputation of Samuel Taylor Coleridge (1772-1834) as a philosopher and critic stands today higher than ever.' Wellek: *History* 2, blz. 151.
- 10 Holtrop: *Engelsch en Néderduitsch woordenboek*.
- 11 Wordsworth: *Guide to the lakes*.
- 12 Engell en Bate: 'Editors' introduction', blz. XLV.
- 13 Engell en Bate: 'Editors' introduction', blz. LII.
- 14 Ed. George Watson in 'Everyman's library' sinds 1956.
- 15 Watson: 'Introduction' in Coleridge: *Biographia literaria*, blz. XV.
- 16 'Now the sum of all that is merely objective we will henceforth call *nature*, confining the term to its passive and material sense, as comprising all the phaenomena by which its existence is made known to us.' Coleridge: *Biographia literaria*, blz. 145.
- 17 Coleridge: *Biographia literaria*, blz. 148.
- 18 Zie de vorige noot.
- 19 'Let the dead bury the dead, but do you preserve your human nature, the depth of which was never yet fathomed by a philosophy made up of notions and mere logical entities.' *Biographia literaria*, blz. 149. Vergelijking met de tekst van Schelling in de editie van Engell en Bate, blz. 262-263.
- 20 Coleridge: *Biographia literaria*, blz. 1.
- 21 'you have done too much, and yet not enough.' De brief op blz. 164-167.
- 22 Engell en Bate: 'Editors' introduction', blz. LVII.
- 23 Blz. 167. 'The primary imagination I hold to be the living power and prime agent of all human perception, and as a repetition in the finite mind of the eternal act of creation in the infinite I AM. The secondary I

consider as an echo of the former, co-existing with the conscious will, yet still as identical with the primary in the kind of its agency, and differing only in degree, and in the mode of its operation. It dissolves, diffuses, dissipates, in order to re-create; or where this process is rendered impossible, yet still, at all events, it struggles to idealize and to unify.'

24 Welck: *History* 2, blz. 159.

25 Beer in Coleridge: *Poems*, blz. 170.

26 'It is essentially *vital*, even as all objects (as objects) are essentially fixed and dead.' Coleridge: *Biographia* blz. 167.

27 Blz. 167. 'Fancy, on the contrary, has no other counters to play with but fixities and definites. The fancy is indeed no other than a mode of memory emancipated from the order of time and space; and blended with, and modified by that empirical phaenomenon of the will which we express by the word *choice*. But equally with the ordinary memory it must receive all its materials ready made from the law of association.'

28 Coleridge: *Biographia* blz. 91; Welck: *History* 2 blz. 163; Gomperts: *De schok der herkenning*, blz. 34; Goedegebuure: *Romantische tradities*, blz. 18.

29 Coleridge: *Biographia* blz. 179.

30 Welck: *History* 5, blz. 197-198. Over Eliot: 'He gives an entirely unmystical description of the meaning of symbol. "In poetry it is the tendency of the word to mean as much as possible [...] to mean as many things as possible, to make it both exact and comprehensive and really to unite the disparate and remote,"'

31 Welck: *History* 5, blz. 189. Hij citeert Eliot uit *On poetry and poets* (1957, blz. 87): 'It is ultimately the function of art, in imposing a credible order upon ordinary reality, and thereby eliciting some perception of an order in reality, to bring us to a condition of serenity, stillness, and reconciliation; and then leave us, as Virgil left Dante, to proceed toward a religion where that guide can avail us no further.'

32 Welck: *History* 6, blz. 149.

33 'the central passage on the Imagination'. Leavis: *Valuation in criticism*, blz. 164.

34 Eliot: *Selected prose*, blz. 166.

35 'The poet [...] brings the whole soul of man into activity, with the subordination of its faculties to each other, according to their relative worth and dignity. He diffuses a tone and spirit of unity that blends and (as it were) fuses, each into each, by that synthetic and magical power to which we have exclusively appropriated the name of imagination. This power [...] reveals itself in the balance or reconciliation of opposite or discordant qualities.' *Biographia literaria*, blz. 173-174.

36 *Nieuwenhuis'* woordenboek van kunsten en wetenschappen 3; Weiland:

Kunstwoordenboek, 3de druk; Calisch: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*; Van Dale: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*; van ditzelfde woordenboek de derde, vermeerderde en verbeterde druk door Manhave, en de vierde door Kuiper e.a.; *Sijthoff's woordenboek voor kennis en kunst* 4. 'Fancy' ontbreekt ook in de eerste druk van de Winkler Prins.

37 Fijn van Draat en De Josselin de Jong: *Outlanders, foreign words used in Dutch and their English equivalents*.

38 Ch. Lamb: *Proeven van een humorist*. Scherpe kritiek op de vertaling bij Van der Vat: 'Potgieter en Charles Lamb'. Zie voor 'fancy' i.h.b. blz. 228.

39 Koenen: *Verklarend handwoordenboek der Nederlandsche taal*.

40 *V.w.* 10, blz. 198.

41 *V.w.* 10, blz. 203.

42 *V.w.* 10, blz. 185.

43 *V.w.* 11, blz. 238.

44 *V.w.* 10, blz. 187.

45 *V.w.* 10, blz. 201.

46 *V.w.* 10, blz. 206.

47 *V.w.* 10, blz. 206.

48 Aan Van Lennep 22 februari 1860, *V.w.* 10, blz. 214.

49 *V.w.* 1, blz. 9.

50 M.F. van Lennep: *Het leven van mr. Jacob van Lennep* 2, blz. 113-117.

51 Dekker aan Van Lennep, 7 april 1860, *V.w.* 10, blz. 220.

52 *V.w.* 10, blz. 221.

53 Stuiveling in *V.w.* 10, blz. 181.

54 *V.w.* 10, blz. 284, 294 en 302.

55 *V.w.* 10, blz. 300.

56 *V.w.* 10, blz. 302 en 305.

57 *V.w.* 10, blz. 307.

58 *V.w.* 10, blz. 312.

59 *V.w.* 10, blz. 345.

60 *V.w.* 10, blz. 337.

61 *V.w.* 10, blz. 307.

62 *V.w.* 10, blz. 354.

63 *V.w.* 2, blz. 174.

64 *V.w.* 10, blz. 322-323.

65 *V.w.* 10, blz. 362.

66 *V.w.* 10, blz. 364.

67 *V.w.* 10, blz. 513.

68 Oorspronkelijk in *De Gids* 24 (1860) deel 2. Hier aangehaald uit Oversteegens bloemlezing *Multatuli en de kritiek*, blz. 42-43.

69 *V.w.* 2, blz. 169 en 1, blz. 368.

- 70 De handelingen worden geciteerd in *V.w.* 10, blz. 316-320.
 71 *V.w.* 8, blz. 371.
 72 Idee 1059b en 1063, *V.w.* 6, blz. 602-603 en 658-659.
 73 *Brieven* 10, blz. 223-224 (20 oktober 1886).
 74 Hermans: *De raadselachtige Multatuli*, blz. 17-18.
 75 Multatuli: *Brieven aan Mr. Carel Vosmaer* [e.a.], blz. 251-252 (5 april 1886).
 76 *V.w.* 9, blz. 117.
 77 Vgl. idee 399, *V.w.* 2, blz. 604.
 78 *V.w.* 10, blz. 291-292.
 79 *V.w.* 10, blz. 294.
 80 *V.w.* 10, blz. 305.
 81 *V.w.* 10, blz. 295.
 82 *V.w.* 1, blz. 541, 543, 545 en 546.
 83 *V.w.* 1, blz. 394.
 84 *V.w.* 1, blz. 396.
 85 *V.w.* 1, blz. 394.
 86 *V.w.* 1, blz. 110.
 87 *V.w.* 1, blz. 395.
 88 *V.w.* 1, blz. 453-472.
 89 *V.w.* 1, blz. 464 en 455.
 90 Van den Bergh: 'Reve als hedendaagse Multatuli'.
 91 *V.w.* 1, blz. 455.
 92 *V.w.* 1, blz. 459-461.
 93 *V.w.* 19, blz. 199.
 94 *V.w.* 10, blz. 413.
 95 *V.w.* 10, blz. 413-414.
 96 *V.w.* 10, blz. 503.
 97 *V.w.* 10, blz. 415.
 98 *V.w.* 10, blz. 416.
 99 *V.w.* 10, blz. 418.
 100 *V.w.* 10, blz. 419.
 101 *V.w.* 10, o.a. blz. 283-284.
 102 *V.w.* 10, blz. 306.
 103 *V.w.* 10, blz. 433.
 104 *V.w.* 10, blz. 432.
 105 *V.w.* 10, blz. 487.
 106 *V.w.* 10, blz. 426.
 107 *V.w.* 10, blz. 306.
 108 *V.w.* 10, blz. 301.
 109 *V.w.* 10, blz. 435.
 110 *V.w.* 10, blz. 423.

- 111 *V.w.* 10, blz. 467.
 112 *V.w.* 10, blz. 642.
 113 *V.w.* 10, blz. 458.
 114 *V.w.* 10, blz. 426 en 433.
 115 *V.w.* 10, blz. 435.
 116 *V.w.* 10, blz. 208.
 117 *V.w.* 10, blz. 473.
 118 *V.w.* 10, blz. 469.
 119 *V.w.* 10, blz. 495-496.
 120 Van der Veen: 'Multatuli's ontbijtstertje'.
 121 *V.w.* 10, blz. 470.
 122 *V.w.* 10, blz. 470.
 123 *V.w.* 10, blz. 473.
 124 Zelfs Peter King verwacht 'de man in de kamer' uit de inleiding met de verteller. *Multatuli*, blz. 55.
 125 Door J.J. Oversteegen in zijn nawoord bij *Minnebrieven* in de Salamanderserie.
 126 Morriën: 'De Minnebrieven van Multatuli'.
 127 *V.w.* 2, blz. 14 en 16.
 128 *V.w.* 2, blz. 732. Stuiveling laat de mogelijkheid open dat behalve de ingenaaide exemplaren (met de geciteerde tekst) ook nog gebonden exx. verschenen zijn, maar daarvan blijkt niets in de aankondiging in het *Nieuwsblad voor den boekhandel* 28 (1861) 34 (22 augustus) blz. 157.
 129 *V.w.* 2, blz. 117.
 130 De opmerkingen over o.a. Luther verwijzen naar het verhaal van de alchemist (*V.w.* 1, blz. 470).
 131 *V.w.* 2, blz. 128.
 132 *V.w.* 2, blz. 31.
 133 Voor de eerste serie brieven *V.w.* 2, blz. 24, 25, 29, 45, 49, 56, 59. Zie verder blz. 84, 116, 149, 155, 156, 159.
 134 *V.w.* 2, blz. 28.
 135 *V.w.* 2, blz. 51-53.
 136 *V.w.* 1, blz. 184.
 137 *V.w.* 2, blz. 57.
 138 *V.w.* 2, blz. 57.
 139 *V.w.* 2, blz. 59.
 140 *V.w.* 2, blz. 60.
 141 *V.w.* 2, blz. 68.
 142 *V.w.* 2, blz. 92.
 143 *V.w.* 2, blz. 91.
 144 A. Winkler Prins (red.): *Geïllustreerde encyclopedie. Woordenboek voor wetenschap en kunst, beschaving en nijverheid* 6. Trefwoord 'Don Juan'.

- 145 Molière: *Oeuvres complètes* 2, ed. Georges Couton. Eerste bedrijf, tweede toneel.
- 146 Derde bedrijf eerste toneel.
- 147 *V.w.* 2, blz. 84.
- 148 *V.w.* 2, blz. 102.
- 149 *V.w.* 2, blz. 115.
- 150 *V.w.* 2, blz. 117.
- 151 *V.w.* 2, blz. 147.
- 152 *V.w.* 2, blz. 149.
- 153 *V.w.* 2, blz. 150-155.
- 154 Morriën: 'De Minnebrieven van Multatuli', blz. 103.
- 155 *V.w.* 2, blz. 87.
- 156 *V.w.* 2, blz. 420.
- 157 Idee 821; *V.w.* 4, blz. 549.
- 158 *V.w.* 2. Het geciteerde op blz. 83. Andere klachten over geluidsoverlast op blz. 44, 85, 89, 118 en 149.
- 159 *V.w.* 10, blz. 476 en 481.
- 160 *V.w.* 8, blz. 510.
- 161 *V.w.* 15, blz. 487.
- 162 *V.w.* 2, blz. 27; *V.w.* 10, blz. 493.
- 163 *V.w.* 2, blz. 116-117; *V.w.* 10, blz. 490-491.
- 164 *V.w.* 2, blz. 52; *V.w.* 10, blz. 477.
- 165 *V.w.* 2, blz. 119; *V.w.* 10, blz. 483.
- 166 Stuiveling in *V.w.* 10, blz. 378-380 en de 'Multatuli-herinneringen' van Sietske Abrahamsz in *Nederland* 1910.
- 167 Anbeek en Kloek: *Literatuur in verandering*, blz. 8-9.
- 168 Anbeek en Kloek: *Literatuur in verandering*, blz. 8.
- 169 In 1951 door Stuiveling gepubliceerd in *V.w.* 2, blz. 171-179 als 'Notities in handschrift'.
- 170 *V.w.* 10, blz. 480.
- 171 *V.w.* 10, blz. 478-479 en 493.
- 172 *V.w.* 10, blz. 433.
- 173 *V.w.* 10, blz. 482.
- 174 *V.w.* 10, blz. 489. Zie over D'Ablaing ook Tristan Haan: 'Rudolf Carel d'Ablaing van Giessenburg'.
- 175 'En vérité, éditeur sans succès si jamais il en fut, celui-ci vivait surtout des affaires de sa librairie.' Tristan Haan: 'Rudolf Charles', blz. 546.
- 176 Jean Meslier (1664-1729), een Franse dorpspastoor die in een omvangrijk nagelaten manuscript uitdrukking geeft aan materialistische en socialistische opvattingen.
- 177 D'Ablaing schrijft: 'le Ministère de l'intérieur m'a refusé la vente en France' (brief aan Jules Gay, 26 september 1861). Aanh. Tristan Haan: 'Rudolf Charles', blz. 551.

- 178 *V.w.* 10, blz. 187 en 517.
- 179 *V.w.* 10, blz. 519.
- 180 Zij schrijft hierover in haar 'Multatuli-herinneringen'. Zij spreekt over het 'najaar van 64' als de tijd dat zij aan *De bruid daarboven* en aan 'de Woutergeschiedenis' werkte, maar 'Wouter' moet zij veel eerder gekopieerd hebben.
- 181 *V.w.* 10, blz. 544.
- 182 Dit blijkt uit het slot van de brief aan D'Ablaing van 11 januari 1862. *V.w.* 10, blz. 550.
- 183 *V.w.* 2, blz. 261.
- 184 *V.w.* 11, blz. 36.
- 185 *V.w.* 10, blz. 726; volgens deze opgave (nauwkeuriger dan die in *V.w.* 2, blz. 749), die door de documenten wordt bevestigd, is de aflevering van 15 juli 1862 de vijfde. Bij deze vijfde aflevering hoort kennelijk de correspondentie, afgedrukt in *V.w.* 2, blz. 660-661 (er stáát daar: bij de vierde), want er is hier sprake van de mislukte verspreiding van Multatuli's brief 'Aan het volk van Nederland', die ten tijde van de vierde aflevering nog niet had plaatsgevonden.
- 186 *V.w.* 2, blz. 661. De fout staat al in het kopijhandschrift (in het Multatuli-museum).
- 187 Begint met idee 229 (*V.w.* 2, blz. 436) en eindigt met 242 (blz. 459).
- 188 Volgens Brom (*Multatuli*, blz. 146) blijft Wouters leeftijd 'in het vage', maar hoewel de chronologie van 'Wouter' een gewilde chaos is, vermeldt Multatuli juist die leeftijd nauwkeurig en zonder duidelijke inconsequenties. In *Ideeën* 1 is Wouter tien (idee 409, *V.w.* 2, blz. 615-616), in de tweede bundel twaalf (idee 510, *V.w.* 3, blz. 243), in de vijfde bundel dertien (idee 1059a, *V.w.* 6, blz. 603), in de zesde vijftien (idee 1118, *V.w.* 7, blz. 85-86) en zestien (idee 1120, *V.w.* 7, blz. 97).
- 189 *V.w.* 2, blz. 558-559
- 190 Over de betekenis van deze vroege dood in de autobiografische Anton-Wachterromans, terwijl de vader van de schrijver *niet* zo jong stierf, is door Gregoor en Marres geschreven. Dit probleem zou ook in een studie naar de autobiografische kanten van het verhaal over Wouter aan de orde moeten komen. Vgl. Gregoor: *Simon Vestdijk en Lahringen*, blz. 69-76 en Marres: *Over 'Terug tot Ina Damman'*, blz. 165-166.
- 191 Idee 376, *V.w.* 2, blz. 542.
- 192 Idee 405, *V.w.* 2, blz. 610.
- 193 Idee 405, *V.w.* 2, blz. 610.
- 194 Idee 382, *V.w.* 2, blz. 554-555.
- 195 'Since the tale is creative ("poetic") fiction, the first-person pronoun in it must represent a fictional narrator. But since this narrator is often also manifestly the "narrator" of *Ideeën* he cannot be fictional,' zegt Peter

King. Daarom is 'Wouter' gebouwd op een 'intrinsic contradiction' en daarom moet Multatuli een 'failure' worden aangerekend, vindt King: die schrijvers hebben zich maar aan de theorie te houden! Zie Peter King, *Multatuli*, blz. 114-115.

- 196 Idee 382, *V.w.* 2, blz. 556.
 197 Idee 384, *V.w.* 2, blz. 557.
 198 Idee 397, *V.w.* 2, blz. 601.
 199 Idee 406, *V.w.* 2, blz. 613.
 200 Idee 439, *V.w.* 2, blz. 641.
 201 Idee 409, *V.w.* 2, blz. 616.
 202 Idee 440, *V.w.* 2, blz. 642.
 203 *V.w.* 2, blz. 659-661; *V.w.* 10, blz. 630-631 en 726. De gegevens over deze omslagen spreken elkaar tegen. Er is onvoldoende rekening gehouden met de kans dat voor één aflevering verschillende omslagen gebruikt zijn.
 204 Van hem onder meer de *Nederduitse spraakkunst* en de *Nederduitse spraakkunst ten dienste der scholen*. Vgl. Noordegraaf: *Norm, geest en geschiedenis. Nederlandse taalkunde in de negentiende eeuw*, blz. 143-213.
 205 *V.w.* 10, blz. 631.
 206 *V.w.* 11, blz. 129.
 207 *V.w.* 11, blz. 102, Vgl. ook blz. 118.
 208 Bij voorbeeld *V.w.* 11, blz. 245. Hermans geeft voor het Maleise 'loetjoe' de vertaling 'geestig' (in 'Eindelijk: Multatuli deel elf').
 209 *V.w.* 10, blz. 633 en *V.w.* 11, blz. 106, 109, 188, 210 en 211.
 210 *V.w.* 11, blz. 75-78.
 211 *V.w.* 11, blz. 161.
 212 *V.w.* 11, blz. 166 en 173.
 213 *V.w.* 11, blz. 175.
 214 *V.w.* 11, blz. 179.
 215 *V.w.* 11, blz. 195.
 216 *V.w.* 11, blz. 181.
 217 *V.w.* 11, blz. 203.
 218 *V.w.* 11, blz. 214-215.
 219 B.v. Van der Veen: 'Uit het kasboek van D'Ablaing', blz. 54-70; 'Multatuli en (Nieder) Ingelheim', de ongepubliceerde Leidse scriptie van G. Koops uit 1987, bevat financiële gegevens uit een latere periode.
 220 *V.w.* 3, blz. 72.
 221 *V.w.* 11, blz. 304; over de zaak-Pruimers schrijft Ett in *Holland in rep en roer*, blz. 1-35.
 222 *V.w.* 3, blz. 572. De genoemde data van voltooiing 'December 1864' (voor het schrijven) en 'Maart 1865' (voor de publikatie) zijn zeker onjuist omdat Multatuli schijft over de klappen d.d. 1 december 1865.

- 223 Idee 484, *V.w.* 3, blz. 233.
 224 *V.w.* 3, blz. 241.
 225 Idee 512, *V.w.* 3, blz. 248.
 226 Idee 512, *V.w.* 3, blz. 254.
 227 Idee 510, *V.w.* 3, blz. 244.
 228 Idee 512, *V.w.* 3, blz. 251.
 229 Idee 513, *V.w.* 3, blz. 256-257.
 230 Idee 517, *V.w.* 3, blz. 287 en 291.
 231 Brückner: *Sigmund Freuds Privatlektüre*, blz. 19-44 (vertaling: 'Freud en Multatuli'). In 1989 besprak men op een Gronings colloquium over literatuur en psychologie het Saïdjah-verhaal. Vgl. Kummer: 'Multatuli tussen fallus en vagijn'.
 232 *V.w.* 4, blz. 149. 'Ik zal u vertellen - à la rescousse [= help!], Fancy! - hoe dat in z'n werk is gegaan. 't Is een vreemde historie.'
 233 *V.w.* 4, blz. 152.
 234 *V.w.* 4, blz. 183-184.
 235 Idee 631, *V.w.* 4, blz. 380.
 236 Idee 930, *V.w.* 6, blz. 13.
 237 *V.w.* 13, blz. 358.
 238 *V.w.* 14, blz. 139.
 239 *V.w.* 5, blz. 9.
 240 Van het Reve: 'Het schrijverschap van Multatuli', blz. 8.
 241 *V.w.* 5, blz. 292.
 242 *V.w.* 5, blz. 688.
 243 *V.w.* 5, blz. 11.
 244 *V.w.* 5, blz. 44.
 245 *V.w.* 5, blz. 51-52 en 64.
 246 *V.w.* 5, blz. 55.
 247 Van het Reve: 'Het schrijverschap van Multatuli', blz. 8.
 248 *V.w.* 5, blz. 195.
 249 *V.w.* 5, blz. 192.
 250 *V.w.* 5, blz. 43.
 251 *V.w.* 5, blz. 303-304.
 252 Jonckbloet: *Multatuli*, blz. 61.
 253 *V.w.* 5, blz. 231.
 254 *V.w.* 5, blz. 20 en 231.
 255 *V.w.* 5, blz. 27.
 256 *V.w.* 5, blz. 28.
 257 *V.w.* 5, blz. 35.
 258 *V.w.* 19, blz. 724, 726, 729, 750.
 259 Huygens: 'Hans Heiling'.
 260 *V.w.* 5, blz. 27 en 283.

- 261 *V.w.* 5, blz. 46.
 262 *V.w.* 5, blz. 49.
 263 *V.w.* 2, blz. 152, 155 en 159.
 264 *V.w.* 5, blz. 298.
 265 *V.w.* 5, blz. 301.
 266 *V.w.* 16, blz. 712-713. Vgl. Hermans: *De raadselachtige Multatuli*, blz. 158; Stuiveling: 'Kroniek van een bewogen leven', blz. 47.
 267 *V.w.* 18, blz. 50.
 268 *V.w.* 16, blz. 561; 17, blz. 87; 18, blz. 531 en 682.
 269 Idee 1060, *V.w.* 6, blz. 614.
 270 Douwes Dekker-Hamminck Schepel: 'Voorwoord van de verzamelaarster'.
 271 Multatuli: *Walther. Humoristischer Roman*. Door René Vanrusselt gedateerd 1901 (*Multatuli in het Duitse cultuurgebied*, blz. 399).
 272 Idee 1059b, *V.w.* 6, blz. 602-604.
 273 Idee 1063, *V.w.* 6, blz. 660.
 274 Idee 1083, *V.w.* 7, blz. 12.
 275 Idee 1083, *V.w.* 7, blz. 13.
 276 Idee 1118, *V.w.* 7, blz. 87.
 277 Idee 1094, *V.w.* 7, blz. 46-47.
 278 Idee 1113, *V.w.* 7, blz. 70-72.
 279 Idee 1095, *V.w.* 7, blz. 51.
 280 Idee 1129, *V.w.* 7, blz. 112.
 281 Idee 1130, *V.w.* 7, blz. 115.
 282 Idee 1186, *V.w.* 7, blz. 280.
 283 Idee 1060, *V.w.* 6, blz. 614; idee 1130, *V.w.* 7, blz. 115.
 284 Idee 1231, *V.w.* 7, blz. 441.
 285 Idee 1231, *V.w.* 7, blz. 440.
 286 Aan Roorda 27 januari 1872. *V.w.* 15, blz. 61.
 287 Namelijk 'priapisme' (geilheid), bij Pierson 'priapisme à rebours' (omgekeerde geilheid). Aan Roorda 15 december 1879, *V.w.* 20, blz. 155.
 288 Idee 1245b, *V.w.* 7, blz. 478-479.
 289 Idee 1120, *V.w.* 7, blz. 93.
 290 Idee 1120, *V.w.* 7, blz. 96.
 291 Idee 1140, *V.w.* 7, blz. 138.
 292 Idee 1142, *V.w.* 7, blz. 146.
 293 Idee 1140, *V.w.* 7, blz. 141; idee 1172, *V.w.* 7, blz. 218.
 294 Idee 1144, *V.w.* 7, blz. 148.
 295 Idee 1141, *V.w.* 7, blz. 144.
 296 Idee 1130-1131, *V.w.* 7, blz. 116.
 297 Idee 1209a, *V.w.* 7, blz. 351.
 298 Idee 1167, *V.w.* 7, blz. 205.

- 299 Idee 1139, *V.w.* 7, blz. 137.
 300 Idee 1173, *V.w.* 7, blz. 223.
 301 Idee 1153, *V.w.* 7, blz. 166.
 302 Idee 1155, *V.w.* 7, blz. 167.
 303 Idee 1176 en 1176 (nummerfout Multatuli), *V.w.* 7, blz. 230-233.
 304 Vervoort: *Sicco Roorda van Eysinga*, blz. 15 en 18.
 305 *V.w.* 16, blz. 280-281.
 306 Idee 1231, *V.w.* 7, blz. 441-442.
 307 Een lijst van zijn optredens, opgesteld door Nop Maas, in *Over Multatuli* 9, blz. 34-40. De *V.w.* geven lijsten per jaar. Zie ook van Maas: 'Voordrachtentournees 1878-1881'.
 308 Aan Taco de Beer. *Ter gedachtenis aan Multatuli*, blz. 104.
 309 Gegevens over Dekkers geldelijke omstandigheden ontleend aan de ongepubliceerde Leidse scriptie van G. Koops, 'Multatuli en (Nieder) Ingelheim'.
 310 Douwes Dekker-Hamminck Schepel: 'Voorwoord van de verzamelaarster', blz. VII.
 311 'Onafgewerkte blaadjes', *V.w.* 7, blz. 735-751.
 312 Verantwoording in *V.w.* 7, blz. 761.
 313 *V.w.* 1, blz. 46.
 314 *V.w.* 7, blz. 737.
 315 *V.w.* 7, blz. 744.
 316 *V.w.* 7, blz. 749.
 317 *V.w.* 7, blz. 746-747.
 318 *V.w.* 1, blz. 41.
 319 *V.w.* 7, blz. 743.
 320 *V.w.* 7, blz. 743-744.
 321 *V.w.* 5, blz. 553.
 322 De Leeuwe: 'Multatuli als denker', blz. 56.
 323 Bij Multatuli 'on'; *V.w.* 5, blz. 483 en verder.
 324 Kummer: 'Aforisticus van de waarheid'. Als ik het goed zie, baseert Kummer zich o.a. op idee 503-504 (*V.w.* 3, blz. 240-241) en 592 (*V.w.* 4, blz. 344).
 325 Bij voorbeeld *V.w.* 2, blz. 86, 184, 460 en 461; 3, blz. 232-233, 247 e.v., 352-353, 362; 4, blz. 374 en 383; 6, blz. 9; 7, blz. 9, 19 en 310-312. Zie ook *V.w.* 8, blz. 484; 9, blz. 133; 11, blz. 102 en 346-347; 14, blz. 105; 17, blz. 86 en 787.
 326 Oversteegen: 'Multatuli en de verbeelding'.
 327 'Havelaar zei dat hy niet veel boeken had, maar daaronder waren toch Schiller, Goethe, Heine, Vondel, Lamartine, Thiers, Say, Malthus, Scialoja, Smith, Shakespeare, Byron... Verbrugge zei dat hy geen Engels las.

- Wat drommel, je bent toch over de dertig! Wat heb je dan al dien tyd gedaan?’ *V.w.* 1, blz. 137.
- 328 Een moderne uitgave (naar de tweede druk van 1813) in Jean Paul: *Werke* 5, ed. Norbert Miller.
- 329 Jean Paul: *Werke* 5, blz. 47-48.
- 330 ‘Die Poesie komme zu uns, wie und wo sie will’. Jean Paul: *Werke* 5, blz. 249.
- 331 Idee 1052b, *V.w.* 6, blz. 485.
- 332 Idee 1252, *V.w.* 7, blz. 504-505.
- 333 Welck: *History* 2, blz. 101.
- 334 Jean Paul: *Werke* 1, ed. Stapf, blz. 751.
- 335 Jean Paul: *Werke* 2, ed. Stapf, blz. 907, 965, 801, 912.
- 336 Sötemann: *De structuur van ‘Max Havelaar’*, blz. 271.
- 337 Welck: *History* 2, blz. 46, 164, 184 en 299.
- 338 *V.w.* 3, blz. 257; idee 1086, *V.w.* 7, blz. 18-20; idee 1119, *V.w.* 7, blz. 90-91.
- 339 Da Costa; *Poëzy* 2, blz. 119-124.
- 340 Zie *V.w.* 12, blz. 360.
- 341 Idee 1053, *V.w.* 6, blz. 492.
- 342 *V.w.* 19, blz. 642-643.
- 343 Aan Roorda 20 november 1879. *V.w.* 20, blz. 125-127.
- 344 Aan Vosmaer omstreeks 20 juli 1874. *V.w.* 16, blz. 618.
- 345 Aan Tiele 22 oktober 1875. *V.w.* 18, blz. 59.
- 346 Aan De Beer 1 mei 1883. Van Rijn: ‘Brieven van Multatuli aan Taco de Beer’, blz. 49.
- 347 De Deugd: *Het metafysisch grondpatroon van het romantische literaire denken*.
- 348 Van den Berg: ‘Kanttekeningen bij de letterkundige Romantiek’.
- 349 Welck: *History* 2, blz. 2-3.
- 350 Goedegebuure: *Romantische tradities*, blz. 12-14.
- 351 Recent bij Goedegebuure: *Romantische tradities*, blz. 14.
- 352 *V.w.* 1, blz. 121-122. Ook genoemd in ‘Vernieuwing en traditie’.
- 353 Bij voorbeeld *V.w.* 2, blz. 119, 259 en 420; 4, blz. 104, 386 en 456; 5, blz. 366 en 371-372; 6, blz. 524; 11, blz. 119 en 172.
- 354 Idee 528, *V.w.* 3, blz. 352-353.
- 355 *V.w.* 14, blz. 108-109. Aan Van der Ghinst 30 mei 1870.
- 356 Idee 619, *V.w.* 4, blz. 370.
- 357 ‘Reality in general and especially human nature’. Welck: *History* 1, blz. 14.
- 358 Welck: *History* 1, blz. 16-17.
- 359 Welck: *History* 2, blz. 140-141.
- 360 Welck: *History* 1, blz. 23 en (over Balzac) 4, blz. 3-4.

- 361 *Brieven* 10, blz. 238.
- 362 *V.w.* 16, blz. 700.
- 363 *V.w.* 1, blz. 455.
- 364 *V.w.* 1, blz. 255.
- 365 ‘Corriger les hommes et les divertissant’. Aangehaald door Welck, *History* 1, blz. 262.
- 366 *V.w.* 10, blz. 88.
- 367 Vgl. zijn kritiek op Dr. Johnson. *History* 1, blz. 84-85.
- 368 Idee 1197, *V.w.* 7, blz. 310.
- 369 Idee 1197, *V.w.* 7, blz. 311.
- 370 *V.w.* 17, blz. 301.
- 371 *V.w.* 17, blz. 301.
- 372 Multatuli: *Brieven aan Mr. Carel Vosmaer* [e.a.], blz. 102.
- 373 Multatuli: *Reisbrieven*, blz. 110.
- 374 Oversteegen: *De redelijke natuur*, blz. 39.
- 375 Idee 1181, *V.w.* 7, blz. 255.
- 376 Idee 244, *V.w.* 2, blz. 459.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Uit het archief van het departement Waterland van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. (Gemeentearchief Amsterdam, inventaris PA 211)

Notulen.

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 28. Julij 1836.

Art. 1.

De Voorzitter, de Vergadering geopend hebbende, bleken er

Art. 2.

Bij het lezen der Naamlijst, 14. Leden tegenwoordig te zijn, door nagekomenen nog tot 19. vermeerderd.

Art. 3.

De Secretaris las de Notulen der vorige Vergadering, welke geresumeerd en gearresteerd werden.

Art. 4.

Als ingekomen Stukken werden ter tafel gebracht:

1. Een Prospectus en Lijst van Intekening op een Aardrijksk. Woordenb. der Nederl. door A.J. v.d. Aa, bij J. Noorduijn.

2. Eene Missive van den H: Alg Secrets., ten geleide der Rekening over 't afgelopen jaar, en van 't fonds der M, benevens den Staat der behoeften voor 36-37., twee Exeniplaren Uitnoodigingsbrieven tot het zenden van Afgevaardigden, 1. Geloofsbrief, 2. Entrébiljetten voor de Afgevaardigden en 42. dito voor de Leden des Departts., benevens eene neerslag van de bestaande Inrigtingen enz. van het Departt. Zwolle der M.t.N.v.'t A.

3. Eene Missive van denzelven, houdende antwoord op een ingezonden berigt van wege dit Departt., betreffende het bedrijf eener edelmoedige daad te Durgerdam en thands de erkenning der Maatschappij waardig gekeurd.

4. Een brief van den Heer *P.R. Pietersse*, 22 Jul. 1836., houdende uitdrukking van zijn gevoel voor de eer der benoeming als levenslang medebestuurder des Departts.

5. Een berigt van den Heer *G. van den Steen*, Med.Doct. te Broek, die de

Verhandeling voor dezen avond op zich genomen had, wegens door beroepsbezigheid en pligt onverwachts opgekome ne belangrijke reden die hem verhinderde om voor het tegenwoordige aan zijne verpligting te voldoen, en, zijns ondanks, noodzaak te de Vergadering te moeten teleurstellen.

Het een en ander werd aangenomen voor berigt.

Art. 5.

De Secretaris las de Notulen der Vergadering des Bestuurs met Afgevaardigden en Plaatsvervangers, houdende Prae-advies op de Punten van Beschrijving voor dezen jare, 't welk door de Vergadering gaarne wordt geapprobeerd en tot eene Instructie gearresteerd voor Afgevaardigden ter Alg. Vergad.

Art. 6.

Ter voldoening aan Art. 46. der Huish. Wetten, doet de Heer Penningmeester des Departts. rekening en verantwoording zijner administratie over het afgelopen dienstjaar; waarbij de Staat van zaken blijkt als volgt:

Departements-kas:	Ontvangst	f 315.93 ^s
	Uitgave	191.27 ^s
	Batig Slot	f 124.66.
	Nog in te vorderen	22.-
	Dubieuze posten	21.40.
		f 168.06.

Huishoud: kas:	Ontvangst	f 66.17 ^s
	Uitgave	19.72 ^s
	Batig Slot	f 46.45.

Presumtief Saldo over het geheel . . . . . f 214.51.

Bovenstaande Rekening en verantwoording nagezien en accoord bevonden zijnde, werd gesloten en ten fine van approbatie geteekend, waarna den Heer Penningmeester voor zijne goede en getrouwe administratie welmeenend werd dank gezegd, en aan zijne ijverige zorg de finantieële belangen der kas voor het vervolg dringend aanbevolen.

Art. 7.

De eerstkomende Vergadering wordt geproclameerd op den 25. Augustus e.k.

Na het rapport der Afgevaardigden, zal de Hr. *P.G.J.D. Noordbeek* eene Bijdrage leveren.

Art. 8.

Bij de algemeene omvraag, wordt er niets bijzonders voorgesteld.

Art. 9.

Bij ontstentenis eener Verhandeling, betreedt de Heer *K. Dekker Lz.* het spreekgestoelte en las ten Bijdrage: de bestemming van den mensch, door *Helmers*.

De Hr. *D.W. Bosch Dz.* las, verder, Fredrik en Lenore, van *J.L. Nierstrasz.* (Alm. sch. en goed. 1824.)

De Hr. *Kl. Veenstra* reciteerde de offerande, uit *Hoogvliet*'s Abraham de Aartsvader.

De Hr. *J. v.d. Plaat* las *St. Jakob* van *C.Loots*.

De Hr. *W. v. Sijp*, van denzelfden Dichter: de huwelijksbeletselen.
en

De Hr. *R.P. Spannemat*: een doodgraverslied.

Het een en ander met genoegen aangehoord zijnde, werd de Vergadering in gepaste bewoordingen gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering gehouden den 25. Augustus 1836 der Leden van het Departt. Waterland der M.t.v.N.v.'t A.

C.Brunjes vz

D.Broedelet dz. Secretaris

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 27. oktober 1836.

Art. 1.

De Vergadering, door den Voorzitter geopend zijnde, bleken er, bij de lezing der Naamlijst, 14. Leden tegenwoordig te zijn, door nog 9. nagekomenen, tot een getal van 23. gebragt.

Art. 2

De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

Art. 3.

Geene Stukken ingekomen zijnde, gaf, bij de algemeene omvraag, de Heer *Korns. Veenstra* de Vergadering in overweging hoe de Heer *C. Vuijk*, sedert den tijd, dat het Departt. besloten heeft ook ten zijnent te vergaderen, had kunnen goedvinden de Vergadering ten huize der Erve *Gerritsen* gehouden, nimmer bij te wonen, verlangende deswege van den Heer *Vuijk*, thands gevallig tegenwoordig, eenige inlichting te ontvangen.

Dezelve geeft hierop te kennen dat de reden van zijn niet verschijnen gelegen was in het niet ter Vergadering zich vertoonen van den Heer *G. Gerritsen*, als de bijeenkomsten ten zijnen huize werden gehouden.

Daar nu, volgens Besluit des Departements in den jare 1833 (Zie Notul. van 26. Sept. 1833) de Vergaderplaats met het begin van het aanstaande burgerlijke jaar moest verlegd worden, werden deswege beraadslagingen geopend, en, na wisseling van denkbeelden, door den Voorzitter in bedenking gegeven, om, bijaldien de Vergadering mogt besluiten om bij de eenmaal gemaakte bepaling te volharden, en ten huize des Heeren *Vuijk*, bij afwisseling, te vergaderen, alsdan ten minste de beide Heeren *Gerritsen* en *Vuijk* vriendelijk te verpligten om, wederkeerig, de Vergaderingen ten minste voor de helft des tijds bij te wonen.

Na gehoude deliberatie, neemt de Vergadering dit voorstel aan, met die wijziging echter, dat zij, geene inbreuk kunnende of willende maken

op eenige der Leden vrijheid, in zooverre het getrouw bijwonen der Vergaderingen aan de belangstelling der beide Heeren in de belangen van het Departement overlatende, de beoordeling der Vergaderplaatsen des Departements, volgens de wet, aan het Bestuur blijft opdragen.

Art. 4.

De volgende Vergadering zal gehouden worden den 24. Novembr. aanst.

De Verhandeling zal doen de Heer *K. Dekker Lz.*

De Bijdrage lezen de Heer *K. Cleijndert.*

Art. 5.

De Heer *G.van den Steen*, Med.Doct. te Broek in Waterland, las eene Verhandeling, ten onderwerp hebbende de donder-steenen en donderbeitels.

De Heer *Kl. Veenstra* las, ten Bijdrage: de Storm van *E.J.B. Schonck.*

De Heer *P.D. Dekker* las, daarna, het mislukte huwelijk.

De Heer *J. Drost* van Broek in Waterland deelde eenige fragmenten mede uit de door hem ontworpen geschiedenis van een' Gulden.

De Heer [*E.D.Dekker* doorgestreep] *van der Goot* las nog: het Herbergsmeisje.

De Heer *W. van Sijp* las, verder, Fragment uit het Dichtstuk van *Mevr. van Merken*, de tegenspoeden, getiteld deugd overtreft alles, en de moederlooze kinderen aan hunnen vader, van *H. Tollens Cz.*

De Secretaris las, daarna, de pottebakker, van *P. Croon.*

De Heer *K. Dekker Lz.* deelde uit de laatste Kamper-bladen, een merkwaardige droom mede.

Het een en ander werd met genoegen aangehoord, en daarna onder gepaste toespraak, door den Voorzitter de Vergadering gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 24. Nov. 1836.

C.Brunjes vz

D.Broedelet dz. Secretaris

Gewone Vergadering van het Departt. *Waterland* der M.t.N.v.'t A., gehouden den 24. Nov: 1836.

Art. 1.

Nadat de Voorzitter de Vergadering had geopend, bleken er,

Art. 2.

Bij het lezen der Naamlijst, 16 Leden tegenwoordig te zijn, met nog drie nagekomenen, tot 19. gebragt.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en, met verandering van den aldaar abusievelijk gestelden naam van een der Heeren

Bijdragers, volgens voorstel van den Heer *P.D. Dekker*, geëprobeerd.

Art. 4.

Als ingekomen Stukken wordt ter tafel gebracht:

1: Een brief van den algemeenen Secrets. der M., ten geleide van de Prijsverhandeling des Heeren de Waal, en de Handelingen voor 1836 voor de Leden.

2: Een berigt houdende den uitslag van Bestuurders-Vergadering dezes Departements, gehouden in dezen namiddag, ten fine van besluit op de vroeger voorgestelde zaak der Getuigschriften des Departements aan door de Maatschappij bekroonden.

Beide werden aangenomen voor berigt.

Art. 5.

De volgende Vergadering wordt bepaald op den 22. Dec.

De Verhandeling zal gedaan worden door den Heer *D. Broedelet dz.*

De Bijdrage zal leveren de Heer *P.G.J.D. Noordbeek*.

Art. 6.

Bij de algemeene omvraag, heeft niemand der Leden iets bijzonders voor te stellen.

Art. 7.

De Heer *K. Dekker Lz.* sprak over den invloed der zeevaart van Nederland op deszelfs bloei, welvaart en beschaving.

De Heer *K. Cleijndert* las ten Bijdrage: *Piramus* en *Thisbe*, uit een Jaarboekje van 1821.

De Heer *D.W. Bosch Dz.* las, daarna de droom, uit den Volks-almanak voor 1837.

De Heer *W. van Sijp* las, nog uit datzelfde Jaarboekje: de 's Gravelandsche kermis, van *Pietersen van Rems*.

Het een en ander werd met genoeg aangehoord, en vervolgens, onder gepaste toespraken, de Vergadering door den Voorzitter gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering, gehouden den 22. Dec. 1836.

C. Brunjes vz
D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 22. December 1836.

Art. 1.

De Vergadering door den President geopend zijnde, bleken er,

Art. 2.

Bij het lezen der Naamlijst 16 Leden tegenwoordig te zijn, door nog 7. nagekomenen, tot 23. gebracht.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

Art. 4.

Als ingekomen werd ter tafel gebracht en medegedeeld een brief van den alg Secret. der Maatsch., ten geleide van de Alg. Verslagen voor 1836. en de Alman. 1837., — aangenomen voor berigt.

Art. 5.

Bij de algemeene rondvraag werd niets bijzonders voorgesteld.

Art. 6.

De eerstkomende Vergadering zal gehouden worden op den 19. Jan. 1837., ten huize van *C. Vuijk*.

De Verhandeling zal doen de Heer *P.G.J. du Pont Noordbeek*.

De Bijdrage zal leveren de Heer *P. Douwes Dekker*.

Art. 7.

De Secretaris las eene Verhandeling, ten onderwerp hebbende de voor- of nadeelen der neiging des menschen om in de toekomst in te zien.

De Heer *P.G.J. du Pont Noordbeek* las ten Bijdrage: *Bon-ton* van *W.L. Kluppell*, uit den Alm. voor Blijg. 1837.

De Heer *C. Fleumer* las nog een Dichtstuk, getiteld: *Belisarius*.

De Heer *P.D. Dekker* las verder het Winter-avond-liedje van *H. Tollens Cz.* De Heer *Haga*, daarna, Peter, Pastoor te Wijkel, door *G.T.N. Suringar*, uit den Muz. Alm. 1837.

De Heer *Cleijndert*, December, van *C.G. Withuijs*.

De Heer van der Goot reciteerde de Starrenhemel, van *Mr. R. Feith*.

En de Heer *D.W. Bosch Dz.* las, ten slotte, de gekerkerde moeder, uit den Muz. Alm. voor 1837.

Het een en ander werd met genoeg aangehoord, en zoo leverde ook deze Vergadering van nieuws veel stof op om met opzigt op den kring, dien wij hier beschrijven, de toekomst vrolijk te gemoet te gaan. Met gepaste toespraak werd de Vergadering door de Voorzitter gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering, gehouden den 19. Jan. 1837.

C. Brunjes vz
D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 19. Jan. 1837.

Art. 1.

De Voorzitter, de Vergadering geopend hebbende, bleken er,

Art. 2.

bij de lezing der Naamlijst 13. Leden tegenwoordig te zijn, door nog 1. nagekomen Lid, tot 14. gebracht.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

Art. 4.

Als ingekomen werd ter tafel gebracht een bij den Secretaris ontvangen brief van den Heer *A.F. Meijer*, die de Spreekbeurt ter volgende Vergadering op zich genomen had, en daarvan nu tot de Vergadering van Mei wel verschoond wenschte te blijven. Dezelve wordt aangenomen voor berigt, en intusschen aan het Bestuur en de Leden de zorg aanbevolen om, zoo mogelijk, in die spreekbeurt te voorzien.

Art. 5.

De eerstkomende Vergadering wordt bepaald op den 23.: Februarij.

De Bijdrage zal leveren de Heer *Haga*.

Art. 6.

Bij de algemeene omvraag heeft niemand iets bijzonders voor te stellen.

Art. 7.

De Heer *P.G.J. du Pont Noordbeek* las eenige vlugtige gedachten bij het beginnen van een nieuw jaar.

De Heer *P. Douwes Dekker* las, daarna, ten Bijdrage, de oudejaars-nacht van een' ongelukkigen, door Jean Paul (Richter), vergezeld van eenige aanmerkingen omtrent den Schrijftrant des mans.

Het een en ander werd met genoegen aangehoord, en vervolgens, met gepaste toespraken, de Vergadering gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 23. Febr. 1837.

K. Cleijndert

D. Broedelet dz. Secretaris

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 23. Februarij 1837.

Art. 1.

Bij afwezigheid des Voorzitters en Vice-Voorzitters, werd de Vergadering door een' der Bestuurders geopend.

Art. 2.

Bij de lezing der Naamlijst, bleken er 15 Leden tegenwoordig te zijn, door nog drie nagekomenen, tot een getal van 18. gebracht.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

Art. 4.

Als ingekomen was ter tafel eene briefwisseling tusschen den President des Departts., den Heer *A.F. Meijer*, en den Secretaris over de vervulling der spreekbeurt voor dezen avond. Aangenomen voor berigt.

Art. 5.

De eerstvolgende Vergadering werd bepaald op den 23: Maart.

De Verhandeling zal doen de Heer *C. Brunjes*.

De Bijdrage zal leveren de Heer *R.P. Spanemat*.

Art. 6.

Bij de algemeene omvraag berigt de Heer Cleijndert, namens den Secretaris, dat de Heer *W.J. Bakker Strüpp* te Amsterdam voor zijn lidmaatschap bedankt had; ditzelfde berigt geschiedde door de President (inmiddels ter Vergadering verschenen) omtrent den Heer H. van der Meeren. Terwijl namens den eersten de Heer *J.J. Vischer Jr.* van Durgerdam, en namens den laatsten de Heer *G.L. Koopman* te Amsterdam als nieuwe Leden werden voorgesteld.

Art. 7.

De Heer *A.F. Meijer*, ons oud mede-Lid en mede-Bestuurder in dit Departt., vervulde deze op zich genomene Spreekbeurt door het uitspreken eener Verhandeling *over het mededooogen*.

De Heer *H. Haga* las den 4. Zang uit Helmers Hollandsche Natie: *Adeka*. De Heer W. van Sijp las nog een paar luimige stukjes: de snedige kok en het gastmaal.

De Heer Kl. Veenstra droeg, daarna, nog een Stukje voor, getiteld: de filosofische eijeren.

Het een en ander werd met genoegen aangehoord, en daarna door den Voorzitter, met gepaste toespraken, de Vergadering gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 23. Maart 1837.

K. Cleijndert

D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departement Waterland der M.t.N.v.'t Alg., gehouden den 27. April 1837.

Art. 1.

Bij afwezigheid des Voorzitters, wordt de Vergadering door een der Bestuurders geopend.

Art. 2.

Bij de Lezing der Naamlijst, blijken er 12. Leden aanwezig te zijn, door nog 11. nagekomenen, tot het aanzienlijk getal van 23. gebracht.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden, na gehouden resumtie, gearresteerd.

Art. 4.

Overgegaan zijnde tot de ballotage der vroeger voorgestelde Heeren, kwam het te blijken, dat de Heeren

J.W. Oberman van Amsterdam,

H.W. Valkenier de Greve, te Landsmeer,

en

J.Wz. Swart, te Schellingwoude,

als Leden des Departs. waren aangenomen. De eerstgenoemde, ter Vergadering verschenen, werd bij zijne aankomst als zoodanig verwelkomd: den beiden anderen zal door den Secrets. worden berigt.

Art. 5.

Geene bijzondere Stukken zijnde ingekomen werd,

Art. 6.

De eerstkomende Vergadering bepaald op den 25. Mei.

De Verhandeling zal doen de Heer *D.W. Bosch Dz.*

De Bijdrage zal leveren de Heer *H. Tofield.*

Art. 7.

Bij de algemeene omvraag wordt door den Heer Broedelet dz. voorgesteld om als Lid des Departs. te worden aangenomen de WelEerw. Heer *H. Antink*, Predikant te Buiksloot.

Art. 8.

De Heer *Johs. van der Plaat* las eene Verhandeling, ten onderwerp hebbende: 'de Lente, in hare aangename en onaangename gewaarwordingen.

Art. 9.

De Secretaris deelde, ten Bijdrage, eenige opmerkingen mede van den geestigen en begaafden Schrijver der Pandora enz. (Ds. *B. T. L. Weddik.*) over sijnoniemen of gelijkkluidende woorden.

De Heer *P. Douwes Dekker* las, daarna: Herman de Ruiter, van *Tollens.*

De Heer *J. J. van Vollenhoven*, Th. Stud. te Amsterdam, leverde verder de Noord-Amerikaansche Jager, van denzelfden Dichter, echter nog ongedrukt.

De Heer *P. van der Goot Pz.* las, verder, van denzelfden, Aardschgezindheid.

De Heer *Korns. Veenstra* nog van denzelfden: Huisselijk geluk.

De Heer *van Vollenhoven* deelde nog eene schoone vertaling mede van zijnen vriend *J. Brester Az.*, naar het Allemannisch van Hebel, onuitgegeven, het onweder.

De Heer *Kl. Veenstra* reciteerde: de Rijn, van *E. A. Borger.*

De Heer *K. Dekker Lz.* las nog, van *Tollens*, aan een gevallen meisje.

Eindelijk deelde de Heer *W. van Sijp* nog de Echtscheiding mede van meergemelden geliefden en begaafden Dichter.

Het een en ander werd met genoeg aangehoord, en daarna door den Voorzitter, met gepaste toespraken, de Vergadering gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. *Waterland* der M.t.N.v.'t A., gehouden den 25. Mei 1837.

C. Brunjes

D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departt. *Waterland* der M.t.N.v.'t A., gehouden den 12. October 1837.

Art. 1.

De Vergadering geopend zijnde, bleken er,

Art. 2.

Bij het lezen der Naamlijst, 18. Leden tegenwoordig te zijn, door nog 4. nagekomenen, tot 22 gebragt.

Art. 3. De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en gearresteerd.

Art. 4.

Geene ingekomen Stukken ter tafel gebragt zijnde, werd

Art. 5.

De volgende Vergadering bepaald op den 16. November.

De Verhandeling zal gedaan worden door den Heer *du Pont Noordbeek.*

De Bijdrage zal leveren de Heer *Broedelet dz.*

Art. 6.

Bij de algemeene omvraag werd niets bijzonders voorgesteld.

Art. 7.

In plaats van den Heer *Schaaff*, die plotseling uitlandig was gegaan, sprak de Heer *C. Brunjes* eene verhandeling uit, ten onderwerp hebbende 'onze huisselijke betrekkingen.'

De Heer *J. W. Oberman* las ten Bijdrage iets over den tijd.

De Heer *P. van der Goot*: de Paradijsroos van *Mr. J. van Lennep.*

De Heer *P. Douwes Dekker* reciteerde nog *Borger*, aan den Rijn, en een liedje van *Tollens Cz.*

Het een en ander werd met genoeg aangehoord, en daarna met gepaste Toespraken de Vergadering door den Voorzitter gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van 't Departt. *Waterland*, gehouden den 16. November 1837.

Veenstra Voorzitter

D. Broedelet dz. Secretaris

Gewone Vergadering van het Departt. *Waterland* der M.t.N.v.'t A., gehouden den 16. November 1837.

Art. 1.

Na de opening der Vergadering, door den gewonen President, bleken er,

Art. 2.

Bij de lezing der Naamlijst, 23. Leden tegenwoordig te zijn, door nog 3. nagekomenen tot een getal van 26. gebragt.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden gelezen en gearresteerd.

Art. 4.

Als ingekomen wordt ter tafel gebracht een brief van den algemeenen Secretaris der Maatschappij, ten geleide der Redevoering des Voorzitters op de algemeene Vergadering van dezen jare, en de Handelingen voor 1837., met berigt der oprigting van de Departementen,

Westlandsche Dorpen (Prov. ZuidHolland) 55. Leden. 12 Sept. II.

Delden, Hengelo en Borne. (Prov. Overijssel) 20. „ 18 Oct. II.

Kollum. (Prov. Vriesland) 16 „

Bovengemelde brief werd aangenomen voor berigt.

Art. 5.

Geene bijzondere zaken aan de orde zijnde, werd de volgende Vergadering geproclameerd tegen den 14. Dec.

De Verhandeling zal doen de Heer *P. van der Goot*.

De Bijdrage zal leveren de Heer *K. Cleijndert*.

Art. 6.

Bij de algemeene omvraag, en de bekendmaking van het overlijden des Heeren *J. Visser*, die eene reeks van jaren honorair Lid dezès Departements was, ontstaan er discussiën over de al of niet vervulling dier Vacature. Bij meerderheid van stemmen, brengt de Vergadering haar gevoelen er *vóór* uit, ten gevolge waarvan, volgens het gewoon gebruik in dezen kring, daartoe benoemd is de thands in Lidmaatschap oudste onderwijzer, de Heer *W. van Sijp*.

Art. 7.

De Voorzitter beklom, vervolgens, het door de welwillendheid en de bijdragen der Leden des Departements gestichte nieuwe Spreekgestoelte, dat door gehalte en vorm deszelfs maker vereert, en zoo geschikt is onze Vergaderplaatsen te versieren.

Regt ter snede, spreekt zijnEd. 'een gepast woord tot opening van dezen eenvoudigen kansel die in Waterland's Departement steeds gewijd blijve aan Waarheid, Wijsheid, Deugd en 't Heil der menschlijkheid.'

Inmiddels verscheen ter Vergadering de Heer *A.M. Broedelet*, Boekhandelaar te Purmerende en Lid des Departements der M.t.N.v.'t A. aldaar, met zich voerende eene schilderij, bevattende de Spreuk welke onze oude Catheder op deszelfs achterstuk had vertoond, en die bij deszelfs vervalten-verklaring, tevens was verloren gegaan. Achtung voor de Maatschappij in het algemeen, toegenegenheid voor dit Departement in het bijzonder, hadden hem genoopt de pen op te vatten en in konstig schrift zijn niet verwerpelijk talent ten genoeg van ons Departement aan te leggen. In sierlijke trekken ontdekte men nu weldra boven het Spreekgestoelte de oude en volzinnige Spreuk:

Aan Waarheid, Wijsheid, Deugd,

Aan 't Heil der menschlijkheid

Zij op deez' plaats de taal

Van elk die spreekt, gewijd!

Zij werd door den edelmoedigen vervaardiger den Leden des Departements als eene bescheidene hulde zijner hoogachting welwillend ten geschenke aangeboden, en zal, in eene eenvoudige maar nette Lijst gevat, voortaan met de nette Catheder onze Vergaderplaatsen sieren.

Gemeld geschenk dankbaar aangenomen zijnde, werd den gever door den Voorzitter de welmenendste dankbetuiging gebracht en tevens berigt dat zijnE. zich meende te moeten voorbehouden bij eene volgende gelegenheid, in de Vergadering, nog op dit onderwerp terug te komen, en het gevolg daarvan kennelijk te zullen maken.

Art. 8.

De Heer *P.G.J. du Pont Noordbeek* deed eene voorlezing ten onderwerp hebbende de onbestendigheid.

De Heer *D. Broedelet dz.* deelde, als Bijdrage, mede eene en andere opmerking over Volksverhalen en Legendes, van den Schrijver der winteravond-lectuur.

De Heer *C. Brunjes* houdt eene voor deze tijdsgelegenheid geschikte hartelijke toespraak.

De Heer *Kl. Veenstra* deelde een zeer geestig versje van zijn eigen maaksel, voor dit oogenblik ingerigt, mede. Op voorstel van den Secretaris, bewilligt zijnE. hetzelfde voor 't Archief des Departements af te staan.

Het een en ander werd met genoeg aangehoord, en daarna de Vergadering met gepaste Toespraken, door den Voorzitter, gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 14. December 1837.

Veenstra voorzitter

D. Broedelet dz. Secretaris

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 8. Maart 1838.

Art. 1.

De President de Vergadering geopend hebben, bleken er,

Art. 2.

Bij de lezing der Naamlijst, 15. Leden tegenwoordig te zijn, door nog 8. nagekomen tot een getal van 23. gebracht.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden ter resumtie gelezen en geaprobeerd.

Art. 4.

Ingekomen Stukken kwamen thands niet ter tafel.

Art. 5.

De eerstkomende Vergadering is bepaald op den laatsten Donderdag, (zijnde den 26.) in April.

Bij gemis van iemand anders, zal als Verhandelaar optreden de Hr. C. *Brunjes*.

De Bijdrage zal leveren de Heer *H. Antink*.

Art. 6.

De Secretaris brengt de nieuwe Rooster voor Verhandelars en Bijdragen tegen het met April invallend nieuw Departements-jaar ter tafel, en biedt die den Leden aan.

Art. 7.

De Penningmeester berigt dat hij bij de volgende Vergadering zal vaceren [zitting houden] tot het ontvangen der Contributien, hetwelk den Leden door de Convocatiebiljetten zal herinnerd worden.

Art. 8.

Bij de algemeene omvraag bedanken voor hun Lidmaatschap van het Departt. de Heeren

C. Vuijk, S. Grool, W. Hoffman, J.W. Oberman en J. Swart. hetwelk voor notificatie wordt aangenomen; doch met des te meer blijdschap vernomen dat de Heer *P.D. Dekker* als Leden des Departements voorstelde de Heeren *J. Koning* en *E.D. Dekker* te Amsterdam, alsmede de Heer *C. Ringeling* den Heer *H. Wisdom* te Buiksloot.

Art. 9.

De Heer *P. Douwes Dekker* las eene Verhandeling ten onderwerp hebbende: het randschrift onzer oude Hollandsche Guldens, als eene Proeve van den Geest onzer voorvaderen.

De Heer *J.W. Oberman*, uit den kring des Departs. zullende vertrekken, nam een kort afscheid van hetzelfde.

De Heer van Sijp las, vervolgens, Sjoert en Aukje, eene vertelling, van *Robidé van der Aa*.

De Heer *Spannemat*, van *Nierstrasz Jr.*: *Jes. XL:8*. De Heer President, van *Spandaw*, Kinderlijk Gebed. De Heer Secretaris van *Oosterwijk Bruijn*, *Philemon* en *Baucis*.

De Heer *Tosfield* van *des Amorie van der Hoeven*, Abraham's Kindschheid. De Heer *Kl. Veenstra*, van *Helmers* de dood van *Claassens*.

De Heer *K. Dekker Lz.*, eindelijk, uit Abraham's Aartsvader van Hoogvliet, Abraham, het goddelijk bevel ontvangen hebbende om Isaac op te offeren.

Het een en ander werd met genoegen aangehoord, en daarna, deze laatste, ruim bezochte, nuttig en aangenaam doorgebrachte avond in dit Departementsjaar met gepaste toespraak gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 26. April 1838.

Veenstra voorzitter
D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 26. April 1838.

Art. 1.

De President, de Vergadering geopend hebbende, bleken er,

Art. 2.

Bij het lezen der Naamlijst 19. Leden tegenwoordig te zijn.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden geresumeerd en geapprobeerd.

Art. 4.

Als ingekomen Stukken werden ter tafel gebracht:

1: Eene Missive van Z.E. den Minister van Binnenlandsche Zaken omtrent eene fonds-inrigting tot beschikking van voorschotten op de pensioenen van gepensioneerden.

2: Een brief van den Alg. Secrets. der Maatschappij tengeleide van Biben en te Gempt Wenken voor Opvoeding; met berigt dat het Departt. Kollum 1. Oct. a:p: is opgericht, en Secrets. er van is de Heer *J. Buma*; met oprigting tevens van nieuwe Departementen:

Warder. (Prov. Noord-Holland) 27 Leden, Secr. *dH J.A. Oster*.

Vredewold. („ Groningen) 34. „ „ „ *T.H. Jongmsma*.

Werkendam. („ Zuid Holland) 20. „ „ „ *J. Blok*.

3: Een brief van denzelven, ten geleide der Benoemlijst ter keuze van nieuwe Leden voor het Hoofdbestuur, voor de aftredende Heeren *D.H. Wildschut* en *B. Tideman*, uitgebragt op de Heeren (Alphab. gesteld)

Spijker. (H.J.)

Verburg (Mr. J. Smits)

Vriese. (W.H. de)

Bovenstaande Lijst te vroeg voor de Vergadering des Departements ingekomen zijnde, is de keuze van de Vergadering niet kunnen worden uitgebragt, en dezelve dus, met de vorige stukken, aangenomen voor berigt. Hierbij was tevens berigt en kennisgeving van Hoofdbestuurders der Maatschappij aan den Adj.-Secretaris der Maatschappij, dat hij, bij ontstentenis van den tegenwoordigen Bekleeder er van, als Secretaris zal worden aangesteld.

De President deelt een berigt mede van *Ds. J. Boeke*, die voor dezen avond de Spreekbeurt op zich genomen had, dat zijn Eerw. daarin belet was geworden, en tevens, dat de Heer *Johs. Hilman* zijne plaats wel had willen vervullen.

Art. 5.

De eerstkomende Vergadering is bepaald op den 31. Mei.

De Verhandeling zal gedaan worden door den Heer *Boeke* of *G. v. Sandwijk*.

De Bijdrage zal leveren de Heer *J.B. Ipsen*.

Art. 6.

Bij de algemeene omvrage, stelt de Heer *K. Dekker Lz.* als Lid des Departs. voor den Heer *Jacs. Damen.*

De Heer *P. Douwes Dekker* den Heer *G. Pol.*

De Secrets. berigt dat de Heer *D. Broedelet Senr.* van Purmerende met Diploma was overgekomen.

De ten vorige Vergadering voorgestelde Heeren *J. Koning, E.D. Dekker* en *H. Wisdom* werden eenparig als Leden aangenomen. De twee laatstgemelden, ter Vergadering tegenwoordig, werden door den Voorzitter gecompimenteerd, terwijl den eerstgemelden door den Heer *P.D. Dekker* daarvan zal berigt worden.

Art. 7.

De Heer *Johs. Hilman* beklom nu het Spreekgestoelte, en reciteerde een fragment van een uitgebreid door *ZijnE.* vervaardigd en in een' letterkundigen kring voorgedragen Dichtstuk, ten onderwerp hebbende eene Episode uit den 30.-jarigen krijg in Duitschland, bepaaldelijk de gesneuvelden in den slag bij *Wimpfen.*

De Heer *H. Antink* las, ten Bijdrage een fragment uit eene door *Profr.* des *Amorie van der Hoeven* in 1831. gedane voorlezing in een letterkundig genootschap.

De Heer *J. Hilman* reciteerde nog, van *Bellamij, Roosje,* en een door *ZijnE.* voor eene *Dame,* die alles wat haar dierbaar was binnen korte dagen, door den dood had verloren. [verschrijving]

De Heer *D.W. Bosch Dz.* las nog van *Bilderdijk,* de *Liefde.*

De Heer *P. Douwes Dekker* reciteerde nog, van *N.Beets,* aan of bij een kind.

Het een en ander werd met genoegen aangehoord.

Art. 8.

Nog werd door den Secrets. als Lid voorgesteld de Heer *C.W. Thomsen,* Pred. te *Watergang.*

Na dit alles werd door de Voorzitter, de Vergadering, onder gepaste Toespraken, gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering gehouden den 31. Mei 1838.

Veenstra voorzitter
D. Broedelet dz. Secrets.

Vergadering van het Departt. *Waterland der M.t.N.v.'t Alg.,* gehouden den 31. Mei 1838.

Art. 1.

De President, de Vergadering geopend hebbende, bleken er,

Art. 2.

Bij de lezing der *Naamlijst, 16.* Leden tegenwoordig te zijn, door nog nagekomenen tot 27. gebragt.

312

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden geresumeerd en gearresteerd.

Art. 4.

De ter vorige Vergadering voorgestelde Heeren *Js. Damen, G. Pol* en *C.W. Thomsen* werden door middel der ballotage, als Leden des Depart. aangenomen. Eerstgemelde, ter vergadering verschenen, werd deswege door den Voorzitter toegesproken en zijn hem de wetten der Maatschappij en des Departs. ter hand gesteld. De twee laatstgemelden zullen van hunne aanneming door middel der Heeren *P. Douwes Dekker* en *Antink,* (die dit beleefdheidshalve op zich namen,) kennis krijgen.

Art. 5.

Als ingekomen Stukken worden ter tafel gebragt:

1: Een geleibrief bij de *Punten van Beschrijving,* met opgave van den tijd der oprigting van een nieuw Dept. *Hien* en *Dodewaard, 21. Maart j.l.* Secret. *Ds. J.J. van Straaten.*

2: Een brief van het Hoofdbestuur der Maatschappij, omtrent het pro re nata [naar omstandigheden], na gehoorde adviezen en wisseling van gedachten handelen van *Afgevaardigden* ter algemene Vergadering. Het een en ander is voor kennisgeving aangenomen.

Art. 6.

Ter voldoening aan Art 30. van het *Huish. Reglement* overgegaan zijnde tot het formeren eener *Nominatie van Candidaten* voor de aftredende Bestuurders de Heeren *Cleijndert* en *Bosch,* bleek dezelve, bij stemming, te zijn uitgebragt als volgt:

De Heeren *K. Cleijndert.*
D.W. Bosch Dz.
H. Tofield.
J.H. Rector.
R.P. Spannemat.
H. Antink.

Art. 7.

De volgende Vergadering zal zijn op den 28. Junij.

De *Verhandeling* zal doen de Heer *C. Brunjes.*

De *Bijdrage* zal leveren de Heer *P.D. Dekker.*

Art. 8.

De Heer *G. van Sandwijk* van Purmerende vergastte de Vergadering op eene zoo luimige als onderhoudende voorlezing over de *paruik.*

De Heer *J. Booi Ipsen* reciteerde ten bijdrage *Jac. Simz. de Rijk,* van *J. Immerzeel Jr.*

De *Secretaris* las nog van dezelfde: de *dood van Augias.*

Het een en ander werd met genoegen aangehoord.

Art. 9.

De algemeene omvrage tevens niets bijzonders opleverende, wordt de Vergadering door gepaste toespraken des Voorzitters gesloten.

313

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering gehouden den 28. Junij 1838.

Veenstra voorzitter
D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden 28. Junij 1838.

Art. 1.

De Vergadering, door den Voorzitter geopend zijnde, bleken er,

Art. 2.

Bij de lezing der Naamlijst, 13. Leden tegenwoordig te zijn, door nog nagekomenen, tot een getal van 19. gebragt.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden geresumeerd en geëapprobeerd.

Art. 4.

Geen ingekomen Stukken werden thands ter tafel gebragt.

Art. 5.

Uit de vorige Vergadering geformeerde Nominatie van Candidaten worden door de aanwezige Leden de beide aftredende Bestuurders, als zoodanig, herkozen, en zij, die keuze zich latende welgevallen, door den Voorzitter daarmede gefeliciteerd.

Art. 6.

Tot President wordt insgelijks de Heer *C. Veenstra* op nieuw benoemd, en laat zich dit insgelijks gevallen; terwijl tot Vice-President de Heer *P.R. Pieterse* gekozen werd, die daarmede tevens genoeg neemt.

Art. 7.

Ter voldoening aan Art. 31. der Huish. Wetten, overgegaan zijnde tot de stemming van Afgevaardigden en Plaatsvervangers ter Algemeene Vergadering der Maatschappij in dezen jare, blijken benoemd te zijn, tot Afgevaardigden, de Heeren

D. Broedelet dz.
en
Corns. Veenstra.

tot Plaatsvervangers, de Heeren: *H. Antink.*

en
D.W. Bosch Dz.

die zich allen naar die keuze der Vergadering gereedelijk willen schikken.

Art. 8.

De algemeene omvraag brengt geene bijzonderheden aan.

Art. 9.

De volgende Vergadering is bepaald op den 26. Julij 1838.

De Verhandeling zal doen de Heer *G.L. Koopman.*

De Bijdrage zal leveren de Heer *H. Antink.*

Art. 9. [= 10]

De Heer *C. Brunjes* deed eene Voorlezing, behelzende een onderzoek hoedanig wij, ter beantwoording aan de bedoelingen der Maatschappij, onze werkzaamheden moeten trachten te veredelen, ten einde zelve meer veredeld te worden, en gesterkt in deze belangrijke poging.

De Heer *D.W. Bosch Dz.* las, voor den Heer *P.D. Dekker*, (die, om redenen, vroeger moest vertrekken,) een fragment uit de belagchelijke jonker, een kluchtspel van Bernagel [Bernagie], Hoogleeraar aan de Doorl. Hoogeschool te Amsterdam, en aldaar in 1697. overleden, ten Bijdrage.

De Heer *P.R. Pieterse* las nog, van van Oosterwijk Bruijn, de nieuwe ontdekkingen in de maan.

De Heer *K. Cleijndert* deelde uit *W. Levend* en *S. Burgerhard* van Mejj. Wolf en Deken, een paar brieven mede.

De Heer *E.D. Dekker* reciteerde, naar *Jean Paul*, de oudejaarsnacht eens ongelukkigen.

De Heer *Johs. Hilman* reciteerde van *Spandaw*, het zaligst levensuur, en van zichzelf 'Martha.

Het een en ander werd met genoeg aangehoord, en daarna de Vergadering met gepaste Toespraken, door den Voorzitter gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van Waterland's Departt. der M.t.N.v.'t A., gehouden den 26. Julij 1838.

Veenstra voorzitter
D. Broedelet dz. Secrets.

Gewone Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 26. Julij 1838.

Art. 1.

Nadat, door den President de Vergadering was geopend, bleken er

Art. 2.

Bij de lezing der Naamlijst, 11. Leden tegenwoordig te zijn, door nog nagekomenen tot 15. gebragt.

Art. 3.

De Notulen der vorige Vergadering werden geresumeerd en gearresteerd.

Art. 4.

Als Ingekomen Stukken liggen voor, en worden medegedeeld:

1: Eene Missive van den Alg. Secret: der Maatschappij, ten geleide van Toegang-biljetten, Geloofsbrief voor Afgevaardigden enz. benevens berigt der stichting van 2. nieuwe Depp. der M., als Veenhuizen. (Drenthe) 22. Maart j.l. 25. Leden, Secrets.

de Heer *E.C. de Könnigh.*

Waarder en Langeruigeweide (Z. Holland) 9. Leden, Secrets.

de Heer *J. Panker*.

2: Een brief van den Heer *G.L. Koopman*, die plotselings verhinderd is geworden zijne opgenomene Spreekbeurt voor dezen avond te vervullen. Beide deze Stukken worden aangenomen voor berigt.

Art. 5.

Het in eene Vergadering van Bestuurders en Afgevaardigden met Plaatsvervangers ter Alg. Vergadering der Maatschappij, op den 19. Julij 11. opgemaakte Prae-advies op de Punten van Beschrijving voor dezen jare wordt der Vergadering medegedeeld, die er genoeg mede neemt; waarna het in een besluit verkeerde en den Heeren Afgevaardigden ten Lastbrief zal strekken.

Art. 6.

Overeenkomstig Art. 46, en 47. der Huish. Wetten, doet de Heer Penningmeester rekening en verantwoording van zijne gehoudene administratie over den jare 1837-38., waaruit het navolgende komt te blijken:

Departementskas	Ontvangst	f 246.96 ^s
	Uitgave	185.87 ^s
		f 61.09.
	Nog in te vorderen posten	55.75.
	Presumtief Saldo	f 116.84.
Huishoudelijke Kas.	Ontvangst	f 111.75.
	Uitgave	97.25.
	Batig Saldo	f 14.50.

Makende alzoo voor het geheel een batig slot van . . . . f 131.34.

Ten fine van approbatie werd bovenstaande rekening door den President en Secretaris onderteekend, en de Heer Penningmeester door eerstgemelden voor zijne administratie bedankt.

Art. 7.

Bij de algemeene omvraag vraagt de President autorisatie voor het Bestuur des Departs., om zich tegen de aanstaande plegtige feestviering van het vijftigjarig bestaan des Departements, (in de maand Maart 1839., invallende) met eenen Redenaar te verstaan; zich voorbehoudende de Vergadering, later, omtrent de wijze hoe te zullen adviseren en raadplegen. Genoemde autorisatie wordt gereedelijk verstrekt.

Voorts wordt door den Heer President voorgesteld om als Lid des Departs. te worden aangenomen de WelEd Gestr. Heer *D. Donker*, waarnemend Lid der Rekenkamer te Batavia, thands met verlof in Holland. Door den Heer *H. Tofield* wordt tot hetzelfde einde voorgesteld de Heer *I.J. van der Moor*, te Nieuwendam.

Art. 8.

De volgende Vergadering is bepaald op den 30. Aug. Heeren Afgevaardigden zullen alsdan Rapport doen. De Heer *E.D. Dekker* zal de Bijdrage leveren.

Art. 9.

Bij ontstentenis van een' Verhandelaar voor dezen avond, trad de Heer *H. Antink* op, en reciteerde ten Bijdrage: Iets aan mijn kind, van *E.A. Borger*.

De Secretaris las eene Verhandeling van *A. Fokke Sz.* over het Spreekwoord: *Practica est multiplex* enz.-

De Heer *Cleijndert* las nog van *Brester*: in de schuur.-

Het een en ander met genoeg aangehoord zijnde, werd de Vergadering door den Voorzitter gesloten.

Aldus gelezen en goedgekeurd in de Vergadering van het Departt. Waterland der M.t.N.v.'t A., gehouden den 30. Augs. 1838.

Veenstra voorzitter

D. Broedelet dz. Secrets.

Bijlage 2. Leden van het departement Waterland van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen tijdens de periode 28 juli 1836 – 26 juli 1838.

1. Akkeringa, J.H. Doopsgezind predikant te Amsterdam, lid tot 14 december 1837.
2. *Antink, H.* Predikant te Buiksloot, lid van 25 mei 1837 af.
3. Bakker, Czn., H. Woonplaats Amsterdam.
4. Bakker Strüp, W.J. Woonplaats Amsterdam, lid van 30 juni 1836 tot 23 februari 1837.
5. (onzeker) Bierbrauër, J.H. Chirurgijn te Landsmeer. Lid in 1834, niet meer in 1840.
6. *Booij Ipsen, J.* Onderwijzer te Zunderdorp, lid sinds 11 januari 1838.
7. Bos, H.
8. *Bosch Dzn., D.W.* Onderwijzer te Nieuwendam.
9. Box, C.
10. *Broedelet Dzn., D.* Predikant te Amsterdam.
11. Broedelet, D. Rustend predikant te Buiksloot, lid sinds 26 april 1838.
12. *Brunjes, C.* Burgemeester van Buiksloot.
13. Bruns, C.G. Medicus te Buiksloot, lid sinds 14 december 1837.
14. *Cleijndert, K.* Boekhouder te Nieuwendam.
15. (onzeker) Coppenaar, D. van Woonplaats Amsterdam, lid sinds 25 juni 1835, niet meer in 1840.
16. Damen, Jac. Lid sinds 31 mei 1838.
17. Damen, J. Timmerman te Buiksloot, lid sinds 14 september 1837, niet meer in 1840.
18. *Dekker Lzn., K.* Onderwijzer te Nieuwendam.
19. *Douwes Dekker, E.* Werkt in een textielhandel te Amsterdam, lid sinds 26 april 1838.
20. *Douwes Dekker, P.* Student aan het doopsgezind seminarie te Amsterdam.
21. *Du Pont Noordbeek, P.G.J.* Woonplaats Amsterdam, lid tot 11 januari 1838.
22. (onzeker) Eskes, E. Woonplaats Buiksloot. Lid in 1834, niet meer in 1840.
23. Eijsses Vliedorp, W. Lid van 4 februari 1836 af.
24. *Fleumer, C.* Woonplaats Buiksloot. Levert nog bijdrage op 22 december 1836, maar geen lid meer in 1840.
25. Gerritsen, G. Logementhouder te Buiksloot, lid tot 16 juli 1837.
26. (onzeker) Goede, J. Woonplaats Nieuwendam, lid sinds 7 januari 1836, maar niet meer in 1840.
27. *Goot, P. van der* Student aan het doopsgezind seminarie te Amsterdam.
28. Grool, S. Schulpmolenaar te Buiksloot, lid tot 8 maart 1838.
29. *Haga, H.* Predikant te Amsterdam, lid tot 14 december 1837.

30. Hoffman, W. Woonplaats Buiksloot, lid tot 8 maart 1838.
31. (onzeker) Jongh Visscher, C. Schout van Ransdorp, Durgerdam en Holysloot. Lid in 1834, niet meer in 1840.
32. Jongh Visscher jr., J. Polderontvangersklerk te Durgerdam, lid sinds 23 maart 1837.
33. Kater Gzn., K. Woonplaats Nieuwendam.
34. Koning J. Ambtenaar te Amsterdam, lid sinds 26 april 1838.
35. Koopman, G.L. Commissionair te Amsterdam, lid sinds 23 maart 1837.
36. Lechayre, J.A. Woonplaats Buiksloot.
37. Meeren, H. van der Woonplaats Buiksloot, lid tot 23 februari 1837.
38. Meulemans, J.A. Predikant te Buiksloot, lid tot september 1836.
39. (onzeker) Meijer, L.A. Majoor, woonplaats Amsterdam. Lid in 1834, niet meer in 1840.
40. *Oberman, J.W.* Woonplaats Amsterdam, lid van 27 april 1837 tot 8 maart 1838.
41. *Pieterse, P.R.* Kantoorbediende.
42. *Plaats, Joh. van der* Onderwijzer te Buiksloot.
43. Pol, G. Lid van 31 mei 1838 af.
44. Rector, J.H. Gepensioneerd, woonplaats Amsterdam.
45. (onzeker) Ringeling, C. Brood- en koekbakker te Nieuwendam. Lid in 1834, niet meer in 1840.
46. *Spannemat, R.P.* Gemeenteontvanger, woonplaats Nieuwendam.
47. Spruijt, J.W. van der
48. Swart Wzn., J. Veehouder te Schellingwoude, lid van 27 april 1837 tot 8 maart 1838.
49. *Sijp, W. van* Onderwijzer te Nieuwendam.
50. Thomsen, C.W. Predikant te Watergang, lid van 31 mei 1838 af.
51. *Tofield, H.* Koopman, woonplaats Nieuwendam.
52. Valkenier de Greve, H.W. Woonplaats Landsmeer. Lid van 27 april 1837 af, maar niet meer in 1840.
53. (onzeker) Veenstra, F. Woonplaats Amsterdam. Lid in 1834, niet meer in 1840.
54. *Veenstra, Klaas* Kandidaat-notaris te Nieuwendam.
55. *Veenstra, Korn.* Notaris (eerder vermeld als kantoorbediende).
56. Visser, J. Onderwijzer, lid tot najaar 1837.
57. (onzeker) Voller, L. Woonplaats Buiksloot. Lid van 4 februari 1836 af, maar niet meer in 1840.
58. Vuijk, C. Logement- en stalhouder te Buiksloot, lid tot 8 maart 1838.
59. Waard, C.E. de Woonplaats Durgerdam.
60. Wisdom, H. Woonplaats Buiksloot, lid van 26 april 1838 af.
61. Wit, P. Onderwijzer te Landsmeer.
62. Zeilinga, E.A. Zeilmaker te Nieuwendam.

Deze lijst is samengesteld op basis van gedrukte ledenlijsten van de Mij. tot Nut van 't Algemeen uit 1834 en 1840 en van een ongepubliceerde nota van Lenneke Ingenegeren-Boesveld uit 1984: 'Wie is wie in Waterland?' Verreweg de voornaamste bron van informatie zijn de notulen van het departement. Aanvullingen zijn gevonden in bevolkingsregisters en in een aantal verspreide publikaties.

Achtereenvolgens worden vermeld: naam (cursivering indien betrokkene een verhandeling of bijdrage heeft geleverd); beroep en woonplaats (indien achterhaald); eventueel een opmerking over de duur van het lidmaatschap (géén vermelding van begindatum als betrokkene op 28 juli 1836 aantoonbaar lid was; geen vermelding einddatum als hij op 26 juli 1838 aantoonbaar lid was; ontbreekt iedere vermelding over de duur van het lidmaatschap, dan was hij gedurende de hele periode lid.)

Bijlage 3. De voorgelezen teksten.

Poging tot identificatie van de tijdens de in bijlage 1 vermelde vergaderingen van het departement Waterland van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen als 'bijdrage' voorgelezen teksten.

Na een citaat uit de notulen volgt een vindplaats voor de in dat citaat aangeduide tekst. Welke bron de Nutsleden gebruikt hebben, is maar af en toe na te gaan.

28 juli 1836

- 'de bestemming van den mensch, door Helmers'
- Jan Fredrik Helmers: 'De bestemming van den mensch'. In zijn *Gedichten*, Deel 2, 3de druk, Rotterdam 1822, blz. 89-97.
- 'Fredrik en Lenore, van J.L. Nierstrasz. (Alm. sch. en goed. 1824.)'
- J.L. Nierstrasz jr.: 'Fredrik en Lenore. Romance.' In de *Almanak voor het schoone en goede voor 1824*, Amsterdam blz. 151-162.
- 'de offerande, uit Hoogvliet's Abraham de Aartsvader'
- Arnold Hoogvliet: *Abraham, de aartsvader, in XII boeken*, 10de druk Rotterdam 1780.
- Er is een deel van het tiende boek voorgelezen, mogelijk blz. 236-241.
- 'St. Jakob van C. Loots'
- Cornelis Loots: 'Oogstlied aan St. Jacob'. In zijn *Gedichten*. Deel 4, Amsterdam 1817, blz. 160-169. Met Latijnse vert. van E. Epkema.
- 'van denzelfden Dichter: de huwelijksbeletselen'
- id: 'Huwelijksbeletselen'. Dezelfde uitgaaf, blz. 233-236.
- 'een doodgraverslied'
- W.H. Warnsinck Bz.: 'Doodgraverslied'. In de *Almanak voor het schoone en goede voor 1834*, Amsterdam, blz. 174-175.

27 oktober 1836

- 'de Storm van E.J.B. Schonck'
- E.J.B. Schonck: 'Op den storm van den 9den november. 1800'. In de *Kleine dichterlijke handschriften*, verz. Pieter Johannes Uijlenbroek. Nieuwe beknopte uitgave, deel 5, Amsterdam 1825, blz. 199-206.
- 'het mislukte huwelijk'
- J. Immerzeel jr.: 'Het mislukte huwelijk. Geschiedkundige anekdote, uit het leven van Frederik Wilhelm den Eerste. 1716.' In de *Nederlandse muzen- almanak 1834*, Amsterdam, blz. 192-197.
- 'De Heer J.Drost van Broek in Waterland deelde eenige fragmenten mede uit de door hem ontworpen geschiedenis van een' Gulden'
- niet achterhaald.
- 'het Herbergs-meisje'
- niet achterhaald.
- 'Fragment uit het Dichtstuk van Mevr. van Merken, de tegenspoeden, getiteld deugd overtreft alles'

- Lucretia Wilhelmina van Merken: 'Het nut der tegenspoeden'. In haar *Het nut der tegenspoeden, brieven en andere gedichten*, 2de druk Amsterdam 1768. Een titel 'deugd overtreft alles' ontbreekt, maar deze overtuiging wordt beleden in blz. 18-20.
'de moederlooze kinderen aan hunnen vader, van H. Tollens Cz.'
- H. Tollens Cz.: 'De moederlooze kinderen aan hunnen vader'. In zijn *Gezamenlijke dichtwerken*, Leeuwarden 1871, kolom 868-869.
'de pottebakker, van P. Croon'
- Petrus Croon: 'Potbakker'. In zijn *Moy-al oft vermaekelyke beschryvinge op verscheide ambachten, affaires, ende oefeningen*, Antwerpen 1766. Gedicht (blz. 172-175) met commentaar (t/m blz. 179); mogelijk is alleen het eerste voorgelezen.
'uit de laatste Kamper-bladen, een merkwaardige droom'
- niet achterhaald.

24 november 1836

- 'Piramus en Thisbe, uit een Jaarboekje van 1821'
- W.H. Warnsick: 'Piramus en Thisbe'. In de *Almanak, aan bevalligheid & deugd gewijd*, 1821. Amsterdam, blz. 15-24.
'de droom, uit den Volks-almanak voor 1837'
- 'Een droom'. In de *Nederlandsche volks-almanak voor 1837*, Amsterdam 1836, blz. 68-80.
'uit datzelfde Jaarboekje: de 's Gravelandsche kermis, van Pietersen van Rems'
- J. Pietersen van Rems: 'De 's Gravelandsche kermis'. Dezelfde almanak, blz. 166-174.

22 december 1836

- 'Bon-ton van W.L. Kluppel, uit den Alm. voor Blijg. 1837'
- K.L. Kluppel: 'Bon ton'. In de *Almanak voor blijgeestigen*, 1837, Amsterdam 1837, blz. 124-128.
'een Dichtstuk, getiteld: Belisarius'
- niet achterhaald.
'het Winter-avond-liedje van H. Tollens Cz.'
- H. Tollens Cz.: 'Winteravondliedje'. In zijn *Gezamenlijke dichtwerken*, Leeuwarden 1871, kolom 486-488.
'Peter, Pastoor te Wijkel, door G.T.N. Suringar, uit den Muz. Alm. 1837'
- G.T.N. Suringar: 'Peter, pastoor te Wijkel'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1837*, Amsterdam, blz. 45-56.
'December, van C.G. Withuijs'
- C.G. Withuijs: 'December'. In dezelfde almanak, blz. 103-105.
'de Starrenhemel, van Mr. R. Feith'
- Rhijnvis Feith: 'De starrenhemel'. In zijn *Oden en gedichten*. Deel 2, Zwolle 1824, blz. 7-10.

322

- 'de gekerkerde moeder, uit den Muz. Alm. voor 1837'
- J.H. Burlage: 'De gekerkerde moeder'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1837*, Amsterdam, blz. 142-147.

19 januari 1837

- 'de oudejaars-nacht van een' ongelukkigen, door Jean Paul (Richter), vergezeld van eenige aanmerkingen omtrent den Schrijftrant des mans'
- Jean Paul: 'De oudejaarsnacht van eenen ongelukkigen'. In *Gedachten van Jean Paul*, inl. J.A. Weiland, Rotterdam 1820, blz. 1-4. In bijlage 4.

23 februari 1837

- 'den 4. Zang uit Helmers Hollandsche natie: Adeka'
- J.F. Helmers: *De Hollandsche Natie*, 6de druk 's Gravenhage 1822, blz. 74-84.
'een paar luimige stukjes: de snedige kok en het gastmaal'
- niet achterhaald.
'de filosofische eijeren'
- Harmanus Asschenbergh: 'De filozofische eiren'. In zijn *Vertelsels en puntichten*, 2de druk Amsterdam 1827, blz. 36-39.

27 april 1837

- 'van den geestigen en begaafden Schrijver der Pandora enz. (Ds. B.T.L. Weddik.) over sijnoniemen of gelijkkluidende woorden'
- B.T. Lublink Weddik: 'Synonimen, of gelijkkluidende woorden'. In *Pandora. Lektuur voor den beschaafden stand*. Verz. en uitg. door B.T. Lublink Weddik. 1ste deel, Amsterdam 1835, blz. 71-79 en 146-151.
Mogelijk is hiervan een gedeelte gelezen.
'Herman de Ruiters, van Tollens'
- H. Tollens Cz.: 'Herman de Ruiters'. In zijn *Gezamenlijke dichtwerken*, Leeuwarden 1871, kolom 120-123.
'de Noord-Amerikaansche Jager, van denzelfden Dichter, echter nog ongedrukt'
- H. Tollens Cz.: 'De Noord-Amerikaansche jager'. In dezelfde uitgaaf, kolom 692-695.
'van denzelfden, Aardschgezindheid'
- H. Tollens Cz.: 'Aardschgezindheid'. In dezelfde uitgaaf, kolom 437-439.
'van denzelfden, Huisselijk geluk'
- H. Tollens Cz.: 'Huisselijk geluk'. In dezelfde uitgaaf, kolom 47-49.
'J. Brester Az., naar het Allemannisch van Hebel, onuitgegeven, het onweder'
- J. Brester Az.: 'Het onweder'. In zijn *Verspreide en nagelaten gedichten*, Deventer 1863, blz. 59-61.

323

- 'de Rijn, van E.A. Borger'
- E.A. Borger: 'Aan den Rijn, in de lente van het jaar 1820'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1821*, 2de druk Rotterdam z.j., blz. 201-204.
- 'Tollens, aan een gevallen meisje'
- H. Tollens Cz.: 'Aan een gevallen meisje'. In zijn *Gezamenlijke dichtwerken*, kolom 65-67.
- 'de Echtscheiding mede van meergemelden geliefden en begaafden Dichter'
- H. Tollens Cz.: 'De echtscheiding'. In zijn *Gezamenlijke dichtwerken*, kolom 208-212.

12 oktober 1837

- 'iets over den tijd'
- J. Immerzeel jr.: 'De tijd'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1829*, Amsterdam, blz. 37-42. Vindplaats zeer onzeker.
- 'de Paradijsroos van Mr. J. van Lennep'
- J. van Lennep: 'De paradijsroos, legende'. In zijn *Gedichten*, Amsterdam 1827, blz. 104-112.
- 'Borger, aan den Rijn'
- Zie 27 april 1837.
- 'een Liedje van Tollens Cz.'
- H. Tollens Cz.: 'Liedje'. In zijn *Gezamenlijke dichtwerken*, Leeuwarden 1871, kolom 75-76.

16 november 1837

- 'opmerking over Volksverhalen en Legendes, van den Schrijver der winteravond-lectuur'
- niet achterhaald.
- 'Kl. Veenstra deelde een zeer geestig versje van zijn eigen maaksel, voor dit oogenblik ingerigt, mede'
- Hs. bewaard in het Departementsarchief (Gemeentearchief Amsterdam).

8 maart 1838

- 'Sjoert en Aukje, eene vertelling van Robidé van der Aa'
- 'Sjoerd en Aukje. Eene Vriesche vertelling.' In *Van Braam's Dordrechtse almanak, voor het schrikkeljaar onzes Heeren 1828*, Dordrecht, 8 blz (niet gepagineerd).
- 'van Nierstrasz Jr.: Jes. XL:8'
- J.L. Nierstrasz jr.: 'Jesaia 40, vs. 8b'. In zijn *Gedichten*, Leeuwarden 1827, blz. 57-61.
- 'van Spandaw, Kinderlijk gebed'
- H.A. Spandaw: 'Kinderlijk gebed'. In zijn *Gedichten*. Derde deel, 4de druk, Utrecht 1857, blz. 135-137.

324

- 'van Oosterwijk Bruijn, Philemon en Baucis'
- J. van Oosterwijk Bruijn: 'Philemon en Baucis. Vertelsel.' In zijn *Luimige dichtstukjes*. Eerste verzameling, 5de druk, Amsterdam 1836, blz. 13-23.
- 'van des Amorie van der Hoeven, Abraham's Kindschheid'
- A. des Amorie van der Hoeven: 'Abrahams kindschheid. Een oostersch verhaal.' In de *Nederlandsche muzen-almanak 1819*, Rotterdam, blz. 134-137.
- 'van Helmers de dood van Claassens'
- J.F. Helmers: *De Hollandsche natie*, 6de druk 's Gravenhage 1822, blz. 57-60.
- 'uit Abraham's Aartsvader van Hoogvliet, Abraham, het goddelijk bevel ontvangen hebbende om Isaïc op te offeren'
- Arnold Hoogvliet: *Abraham, de aartsvader, in XII boeken*, 10de druk Rotterdam 1780. Er is een deel van het tiende boek voorgelezen, mogelijk blz. 226-231.

26 april 1838

- 'een fragment uit eene door Profr. des Amorie van der Hoeven in 1831. gedane Voorlezing in een letterkundig genootschap'
- A. des Amorie van der Hoeven: *Aanspraak bij de opening van de algemene vergadering der Hollandsche Mij. van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, te Amsterdam, 15 oktober 1831*, Leiden 1831. Niet achterhaald welk fragment is gelezen.
- 'van Bellamij, Roosje'
- J. Bellamy: 'Roosje. Een vertelling.' In zijn *Gedichten*, Dordrecht 1838, blz. 259-266.
- 'J. Hilman [...] door ZijnE. voor eene Dame, die alles wat haar dierbaar was binnen korte dagen, door den dood had verloren'
- niet achterhaald.
- 'van Bilderdijk, de Liefde'
- Bilderdijk: 'De liefde'. In zijn *Dichtwerken*. 9de deel, Haarlem 1858, blz. 416 of 421. Maar behalve deze twee mogelijkheden geven de *Dichtwerken* ook nog negen gedichten met de titel 'Liefde'.
- 'van N. Beets, aan of bij een kind'
- N. Beets: 'By een kind'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1837*. Amsterdam, blz. 57-60.

31 mei 1838

- 'Jac. Simz. de Rijk, van J. Immerzeel Jr.'
- Johannes Immerzeel jr.: 'Jacob Simonszoon de Rijk'. In zijn *Gedichten*. 2de deel, Rotterdam 1823, blz. 40-53.
- 'van denzelfden: de dood van Augias'
- Johannes Immerzeel jr.: 'De dood van Augias'. In zijn *Gedichten*. 1ste deel, Rotterdam 1823, blz. 88-99.

325

- 'een fragment uit de belagchelijke jonker, een kluchtspel van Bernagel'
- [Pieter Bernagie]: *De belachelijke jonker. Kluchtspel*. Amsterdam 1781. Fragment niet achterhaald.
  - 'van van Oosterwijk Bruijn, de nieuwe ontdekkingen in de maan'
  - J.V.O. Bruijn: 'De nieuwe ontdekkingen in de maan'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1837*, Amsterdam, blz. 202-207.
  - 'uit W. Levend en S. Burgerhardt van Meij. Wolf en Deken, een paar brieven'
  - P.M.
  - 'E.D.Dekker [...] naar Jean Paul, de oudejaarsnacht eens ongelukkingen'
  - Multatuli: *V.w.* 9, blz. 185. Van Dekkers bewerking lijkt slechts een kort fragment bewaard.
  - 'van Spandaw, het zaligst levensuur'
  - H.A. Spandaw: 'Het zaligst levensuur'. In zijn *Gedichten*. 1ste deel, 4de druk, Utrecht 1857, blz. 93-97.
  - 'Johs. Hilman ... van zichzelf' Martha'
  - Johs. Hilman: 'Martha'. In zijn *Verspreide en onuitgegeven gedichten*. 2de deel, Amsterdam 1875, blz. 256-259.

26 juli 1838

- 'Iets aan mijn kind, van E.A. Borger'
- E.A. Borger: 'Iets voor mijn kind'. In zijn *Dichterlijke nalatenschap*, 7de druk Schiedam z.j., blz. 69-75.
- 'eene Verhandeling van A. Fokke Sz. over het Spreekwoord: Practica est multiplex enz.-'
- A. Fokke Simonsz.: 'Het (Latijnsch) Hollandsche spreekwoord: Practica est multiplex! zei de duivel, en hij sneed een' boer de ooren af, en gebruikte het vel tot achterlappen voor schoenen. Ironisch kritische spreekwoorden; op eene vrolijke, onderhoudende en gemeenzame wijze verklaard en opgehelderd, 2de druk Amsterdam 1831, blz. 115-145. Waarschijnlijk niet helemaal voorgelezen.
- 'van Brester: in de schuur'
- J. Brester Az.: 'In de schuur'. In de *Nederlandsche muzen-almanak 1837*, Amsterdam, blz. 41-44.

Bijlage 4. De oudejaarsnacht.

Het op 19 januari 1837 door Pieter Douwes Dekker voorgelezen verhaal 'De oudejaarsnacht van eenen ongelukkigen' van Jean Paul, hier overgenomen uit *Gedachten van Jean Paul*, inl. J.A. Weiland, Rotterdam 1820, blz. 1-4. Het is een vertaling van het laatste deel van de vierde brief uit *Jean Pauls Briefe und bevorstehende Lebenslauf*, oorspronkelijk verschenen in 1799 te Leipzig. In Jean Pauls *Werke*, ed. Norbert Miller, is het te vinden in deel 8 van de 12-delige uitgave (3de druk München-Wenen 1970, blz. 965-967).

De oudejaarsnacht van eenen ongelukkigen

Een oud man stond, in den laatsten middernacht van het oude jaar, aan het venster, en zag op, met den blik eener lange vertwijfeling, tot den onbewegelijken, eeuwig bloeienden hemel, en zag neer op het stille, zuivere, witte aardrijk, waarop thans niemand zoo vreugde- en slapeloos was, als hij. Hij was niet ver meer van zijn graf; het was alleen nog maar door de sneeuw des ouderdoms, niet door het groen der jeugd bedekt, en hij had niets vergaard, dan dwalingen, zonden en ziekten, een verwoest ligchaam, eene ledige ziel, het hart vol gift en eenen ouderdom vol berouw. De schoone dagen zijner jeugd kwamen thans voor zijnen geest, als spookverschijnsels, en goochelden hem den helderen levensmorgen voor, op welken zijn vader hem het eerst op den tweesprong des levens bragt, die regts, langs de zonnebaan der deugd, op een uitgestrekt vreedzaam land, vol licht, vol oogsten, en vol engelen uitloopt, en links, door de molshoopen der ondeugd afdaalt, in eene spelonk, vol afdruipend vergift, vol loerende slangen, en vol verpestende dampen.

Ach! de slangen hingen om zijne borst, en de giftdruppels aan zijne tong; en nu wist hij, waar hij was.

Zinneloos en met onbeschrijflijken zieleangst zag hij op naar den hemel en riep: 'geef mij de jeugd weer! ô vader! plaats mij weer op den tweesprong, opdat ik eene andere keuze doe!'

Maar zijn vader en zijne jeugd waren reeds lang niet meer. Hij zag dwaallichten op moerassen dansen en op het kerkhof verdwijnen, en hij zeide: 'dat zijn mijne dwaze dagen.' - Hij zag eene ster aan den hemel verschieten, in haren val flikkeren, en op de aarde uiteen spatten; 'dat ben ik', zeide zijn bloedend hart; en de slangentanden van het berouw knaagden nog dieper in de wonden van hetzelfde.

De waanzinnige verbeelding toonde hem sluipende nachtwandelaars op de daken, en de windmolen hief dreigend zijn reuzenarmen op, om te verpletteren, en een, in het ledige beenderhuis teruggebleven, schedel nam allengs zijne gelaatstrekken aan.

Midden in dezen krampachtigen toestand klonk plotseling het speel-

werk van den toren, met een lied voor het nieuwe jaar, door het lucht-ruim, als verafzjnd kerkgezag. Zijne aandoeningen werden zachter. – Hij zag in de rondte, langs de geheele kim, en over de wijde aarde henen, en dacht aan de vrienden zijner jeugd, die nu, gelukkiger en beter, dan hij, goede voorbeelden op aarde, vaders van gelukkige kinderen en gezegende menschen waren, en zeide: 'O! ik kon ook, zoo als gijlieden, dezen nacht met onbetrane oogen doorsluimeren, indien ik maar gewild had. – Ach! ik kon ook gelukkig zijn, dierbare ouders! indien ik uwe nieuwejaarswenschen en leeringen had gevolgd.'

In deze ijkoortsige herinnering van zijnen jongelingstijd kwam het hem voor, als of de schedel met zijne gelaatsrekken zich in het beenderhuis oprigtte. – Eindelijk werd dezelve, door het bijgeloof, hetwelk in den oudejaarsnacht geesten en toekomsten meent te zien, tot eenen levenden jongeling, die, in den schoonen stand des jongelings van het Kapitol, zich eenen doorn uittrekt, en zijne vorige bloeiende gedaante werd hem smartelijk voorgegoucheld.

Hij kon het niet meer aanzien; – hij bedekte zijne oogen; – duizend heete tranen stroomden in de sneeuw; – hij steunde en zuchtte alleen nog zacht, troost- en zinneloos: 'keer weder, jeugd! keer weder!' – en zij keerde weder; want hij had op oudejaarsnacht slechts zoo akelig *gedroomd*; – *hij was nog een jongeling*. Maar zijne dwalingen waren geen droom geweest; dan, hij dankte God, dat hij nog jong in de morsige molshopen der ondeugd omkeeren, en zich terug kon begeven op de zonnebaan der deugd, die in het zuivere land der oogsten voert. – Keer met hem terug, jonge Lezer! indien gij op zijnen dwaalweg staat! Deze schrikverwekkende droom zal, in het vervolg, uw regter worden. Dan, wanneer gij eenmaal jammerend zoudt uitroepen: 'keer terug, schoone jeugd!' – dan zou zij niet terug keeren!

BIBLIOGRAFIE

- Aa, A.J. van der: *Biografisch woordenboek der Nederlanden*, voortgezet door K.J.R. van Harderwijk en G.D.J. Schotel, Haarlem [1852]-1878. 21 delen.
- [Abrahamsz], Sietske: 'Multatuli-herinneringen'. In: *Nederland* 1910 deel I blz. 73-94.
- Abrams, M.H.: *A glossary of literary terms*, 3rd edition New York etc. z.j.
- [Allebé, G.A.N.]: *Het kind in zijne eerste levensjaren. Wenken voor ouders*, Leiden 1853.
- Amorie van der Hoeven [jr.], Abraham des: *De Joanne Clerico et Philippo a Limborch*, Amsterdam 1843. Proefschrift Leiden.
- Amorie van der Hoeven jr., Abraham des: *Proza en poëzy*, Leeuwarden 1850.
- Anbeek, Ton: *De schrijver tussen de coulissen*, Amsterdam 1978. Proefschrift Utrecht.
- Anbeek, T. en J.J. Kloek: *Literatuur in verandering. Voorbeelden van de vernieuwing in het proza tussen 1879 en 1887*. 's-Gravenhage 1981.
- Anderson, Marie: *Uit Multatuli's leven*, ed. J. Kortenhorst, Utrecht 1981.
- Beckson, Karl en Arthur Ganz: *Literary terms, a dictionary*, 2nd printing New York 1975.
- Beer, Taco H. de en E. Laurillard: *Woordenschat*, 's-Gravenhage 1899.
- Beets, Nicolaas: *Dichtwerken*, Amsterdam 1876. 5 delen.
- Bennis, Hans: *Gaps and dummies. Gat en dummies*. [Dordrecht] 1986. Proefschrift Tilburg.
- Berg, W. van den: 'Het literaire genootschapsleven in de eerste helft van de negentiende eeuw'. In: *De negentiende eeuw* 7 (1983) blz. 146-178.
- Berg, W. van den: 'Kanttekeningen bij de letterkundige romantiek'. In: *De negentiende eeuw* 8 (1984) blz. 53-71.
- Bergh, Hans van den: *Konstanten in de komedie. Een onderzoek naar komische werking en ervaring*, Amsterdam 1972. Proefschrift Utrecht.
- Bergh, H. van den: 'Reve als hedendaagse Multatuli'. In: *Tussen chaos en orde*, ed. Sjaak Hubregtse, Amsterdam 1981, blz. 168-198. Eerder als 'Literatuur als gelogen werkelijkheid'. In: *Tirade* 15 (1971) blz. 345-370.
- Bergh, Hans van den: 'Tergende tegenstrijdigheden? De harde kern van Multatuli's "Ideeën"'. In: *Literatuur* 4 (1987) blz. 124-132.
- Bilderdijk, Willem: *Floris de vijfde. Treurspel*, Amsterdam 1808.
- Blok, W.: 'Structuurplan achteraf'. In: *De nieuwe taalgids* 60 (1967), blz. 230-237.

Borger, E.A.: 'Aan den Rijn, in de lente van het jaar 1820'. In: *Nederlandsche muzen-almanak 1821*, 2de druk Rotterdam z.j., blz. 201-204.

Borger, E.A.: *Dichterlijke nalatenschap*, ed. W. Eekhoff, 7de vermeerdeerde druk Schiedam z.j. Klassiek letterkundig panthéon.

Bosboom-Toussaint, A.L.G.: *Mejonkvrouw de Mauléon*, ed. Wiske Uytterlinde-Maris, 's-Gravenhage 1982.

Bousset, Hugo: 'Het paard van Troje'. In: *Over Multatuli* 13, Amsterdam 1984, blz. 49-56.

Brandt Corstius, J.C.: 'De bouw van de Max Havelaar'. In: Pierre H. Dubois e.a.: *100 Jaar Max Havelaar. Essays over Multatuli*, Rotterdam 1962, blz. 72-84.

Brett, R.L.: *Fancy and Imagination*, reprinted London 1978. The critical idiom.

Brom, Gerard: *Multatuli*, Utrecht-Antwerpen 1958.

Brückner, Peter: *Sigmund Freuds Privatlektüre*, Köln 1975.

Brückner, Peter: 'Freud en Multatuli'. In: *Over Multatuli* 2, Amsterdam 1978, blz. 26-43.

Brugmans, H.: *Geschiedenis van Amsterdam*, 2de druk, bewerkt door I.J. Brugmans, Utrecht-Antwerpen 1973.

Busken Huet, Cd.: 'Tollens'. In: id.: *Litterarische fantasiën en kritieken* 6, Haarlem z.j., blz. 97-200.

Busken Huet, Cd.: 'Multatuli (Eduard Douwes Dekker)'. In: id.: *Litterarische fantasiën en kritieken* 22, Haarlem z.j., blz. 127-171.

Buuren, M.B. van: *Filosofie van de algemene literatuurwetenschap*, Leiden [1988].

Bijbel, dat is de gansche Heilige Schrift bevattende alle de canonieke boeken des Ouden en Nieuwen Testaments, op last van de hoog-mogende heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden [...] uit de oorspronkelijke talen in onze Nederlandsche getrouwelijk overgezet, Amsterdam 1930.

Calisch, I.M. en N.S.: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*, Tiel [in bibliotheek W.N.T. gedateerd 1864].

Coleridge, S.T.: *Poems*, ed. John Beer, London-Melbourne 1983. Everyman.

Coleridge, Samuel Taylor: *Biographia literaria or biographical sketches of my literary life and opinions*, ed. George Watson, London-Melbourne 1984. Everyman.

Coleridge, Samuel Taylor: *Biographia literaria*, ed. James Engell en W. Jackson Bate, London-Princeton N.J. z.j. Collected works, Bollingen series.

Costa, Isaac da: 'De gaaf der poëzy'. In: id.: *Poëzy* 2, Leiden 1822, blz. 119-124.

Dale, J.H. van: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*, 's-Gravenhage etc. 1872.

Dale, J.H. van: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*, derde, vermeerdeerde en verbeterde druk door J. Manhave, 's-Gravenhage-Leiden 1884.

Dale, J.H. van: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*, vierde druk, uitgegeven door H. Kuiper jr., A. Opprel en P.J. van Malssen jr., 's-Gravenhage etc. 1904.

Deugd, C. de: *Het metafysisch grondpatroon van het romantische literaire denken*, 2de druk Groningen 1971.

Dirkse, Annelies: 'Brieven aan Kruseman van en over Multatuli'. In: *Tirade* 19 (1975) blz. 194-230.

Douwes Dekker-Hamminck Schepel, M.: 'Voorwoord van de verzamelaarster'. In: *Multatuli: De geschiedenis van Woutertje Pieterse*, Amsterdam 1890. Herdrukt als 'Nawoord van de verzamelaarster'. In: *Multatuli: Woutertje Pieterse*, Utrecht-Antwerpen [1980].

Dresden, S.: *De structuur van de biografie*, Den Haag 1956.

Eliot, T.S.: *Selected prose*, ed. Frank Kermode, 3rd printing London 1984.

Engell, James en W. Jackson Bate: 'Editors' introduction'. In: Coleridge: *Biographia literaria*. Zie aldaar.

Ett, Henri A.: *Holland in rep en roer*, Amsterdam [1951].

Feith, Rhijnvis: 'De Starrenhemel'. In: id.: *Oden en gedichten* 2, Zwolle 1824, blz. 7-10.

Fens, Kees: *De eigenzinnigheid van de literatuur*, Amsterdam 1964.

Fortgens, H.W.: *Schola latina*, Zwolle 1958.

Fowler, Rodger (ed.): *A dictionary of modern critical terms*, London-Boston 1973.

Friedemann, Käte: *Die Rolle des Erzählers in der Epik*, Hildesheim 1977. Fotografische herdruk van Leipzig 1910.

Fijn van Draat, P. en J. de Josselin de Jong: *Outlanders, foreign words used in Dutch and their English equivalents*, Leiden 1902.

Gedenkeboek ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het genootschap van leeraren aan Nederlandsche gymnasiën, 1830-1930, Amersfoort 1930.

Giltay Veth, D. en A.J. van der Leeuw: *Rapport door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie uitgebracht aan de minister van justitie inzake de activiteiten van drs. F. Weinreb*, 's-Gravenhage 1976.

Goedegebuure, J.L.: *Romantische tradities in literatuur en literatuurwetenschap*, Amsterdam 1987.

Gomperts, H.A., *De schok der herkenning*, 5de druk Amsterdam 1981.

Gomperts, H.A.: *Grandeur en misère van de literatuurwetenschap*, Amsterdam 1979.

Gomperts, H.A.: 'De derde coördinaat van de betekenis'. In: *Forum der Letteren* 20 (1979), blz. 264-271.

Gomperts, H.A.: *Wij tolken*, Amsterdam [1981].

Gregoor, Nol: *Simon Vestdijk en Lahringen*, Amsterdam 1968.

Groen jr., J.A.: *Rondom Volewijk en Tolhuis*, z.p. z.j.

Groeningen, Aug. P. van: *Volledig werk*, Amsterdam 1978.

'Gymnasiën'. In: *Amsterdamsche Courant*, 3 juli 1835.

Haan, Tristan: 'Rudolf Charles et la diffusion de son édition du "Testament" de Meslier, 1860-1888'. In: *Le curé Meslier. Actes du Colloque international de Reims, 17-19 octobre 1974*, ed. Roland Desné, blz. 539-573.

Haan, Tristan: 'Rudolf Carel d'Ablaing van Giessenburg'. In: *Woordenboek van Belgische en Nederlandse vrijdenkers 1*, ed. Hubert Dethier en Hubert Vandenbossche, Brussel 1979, blz. 29-62.

Hart, Maarten 't: 'Fouten heb ik vele (Multatuli)'. In: *Er is niets poëtischer dan de waarheid*, Amsterdam 1986, blz. 141-149.

Helmers, J.F.: *De Hollandsche Natie*, 6de druk 's-Gravenhage 1822.

Hermans, Willem Frederik: *Het sadistische universum*, Amsterdam 1964.

Hermans, Willem Frederik: *De raadselachtige Multatuli*, Amsterdam 1976.

Hermans, Willem Frederik: 'Eindelijk: Multatuli deel elf'. In: *NRC-Handelsblad* 16 december 1977. Ook in: id.: *De raadselachtige Multatuli*, 2de herziene druk Amsterdam 1987, blz. 263-268.

Heije, J.P.: *Al de volksdichten 1*, Amsterdam 1865.

Holman, C. Hugh: *A handbook to literature*, 3rd edition Indianapolis-New York z.j.

Holtrop, J.: *Engelsch en Néderduitsch woordenboek 1*, herzien, vermeerderd en verbeterd door A. Stevenson. Dordrecht-Amsterdam 1823.

Hoof, P.C.: *Warenar*, ed. C. Kruyskamp, Zwolle 1961.

Huizinga, J.: 'In de schaduwen van morgen'. In: id.: *Verzamelde werken 7*, Haarlem 1950, blz. 313-428.

Huygens, G.W.: 'Hans Heiling, Dekkers eerste opera'. In: *Over Multatuli 8*, Amsterdam 1981, blz. 24-33.

Ibsch, Elrud: 'Literaire kritiek en literatuurwetenschap of: touwtrekken om de tekst?'. In: *Bzzlletin 11* (1982-'83) 102 (januari 1983) blz. 8-11.

Immerzeel jr., Johannes: 'Jacob Simonszoon de Rijk'. In: id.: *Gedichten 2*, Rotterdam 1823, blz. 40-53.

Iwema, K.: 'Ernest Stern - een miskend structuuraspect van "Max Havelaar"'. In: *Spiegel der letteren 11* (1968-'69), blz. 202-218.

Janssens, Marcel: *Max Havelaar: de held van Lebak*, Antwerpen-Utrecht z.j.

Janssens, Marcel: "'Max Havelaar", een actueel boek'. In: id.: *Woorden en waarden*, Brugge-Nijmegen 1980, blz. 141-150.

Janssens, Marcel: 'Multatuli in Brussel'. In: *Over Multatuli 14*, Amsterdam 1985, blz. 1-10.

Jean Paul: *Werke*, ed. Paul Stapf, Wiesbaden z.j. Tempel-Klassiker. 2 delen.

Jean Paul: 'Vorschule der Aesthetik'. In: id.: *Werke 5*, ed. Norbert Miller, 5. Auflage München-Wien 1987, blz. 7-456.

Jean Paul: *Gedachten*, inleiding J.A. Weiland, Rotterdam 1820.

Jonckbloet, G.: *Multatuli*, Amsterdam 1894.

Kannegieter, J.Z.: 'Het belastingoproer te Amsterdam in 1835'. In: *Twee en dertigste jaarboek van het genootschap Amstelodamum*, Amsterdam 1935, blz. 249-313.

King, Peter: *Multatuli*, New York z.j.

Klikspaan: *Studenten-typen*, 's-Gravenhage 1971. Facsimile naar de 3de druk Leiden 1876.

Koenen, M.J.: *Verklarend handwoordenboek der Nederlandsche taal*, Groningen 1897.

Koops, G.: 'Multatuli en (Nieder) Ingelheim'. Ongepubliceerde Leidse doctoraalscriptie (1987).

Kortenhorst, J.: 'Multatuli met eene gemeene slet in Haarlem'. In: *Over Multatuli 11* (1983), blz. 23-29.

Kramer, J.: *Vivat's geïllustreerde encyclopedie 4*, Amsterdam z.j. [in bibliotheek W.N.T. gedateerd 1900-'08]

Kramers Jz., J.: *Algemeene kunstwoordenboek*, 2de verbeterde en vermeerderde druk Gouda 1855.

Kruithof, Berend: 'Het burgerlijk beschavingsoffensief van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen tussen 1784 en 1860'. In: Berend Kruithof, Jan Noordman en Piet de Rooy: *Geschiedenis van opvoeding en onderwijs*, 2de herziene druk Nijmegen 1983, blz. 371-385.

Kuiper, E.J.: 'De Latijnse school omstreeks 1836'. In: I.J. Brugmans (red.): *Honderd vijftwintig jaren arbeid op het onderwijsterrein, 1836-1961*, Groningen 1961, blz. 57-94.

Kummer, Em.: 'Aforisticus van de waarheid'. In: *Over Multatuli 4*, Amsterdam 1979, blz. 4-20.

Kummer, Em.: 'Multatuli tussen fallus en vagijn'. In: *Over Multatuli 24*, Amsterdam 1990, blz. 16-25.

Lamb, Ch.: *Proeven van een humorist*, vertaling E.J. Potgieter, Amsterdam 1836.

Lämmert, Eberhard: *Bauformen des Erzählens*. 6te, unveränderte Auflage Stuttgart 1975.

Lawrence, D.H.: 'Introduction'. In: *Multatuli: Max Havelaar*, vert. W. Siebenhaar, New York-London 1927. Ook in: 1) *Multatuli: Max Havelaar*, vert. Roy Edwards, Amherst 1982; 2) *Multatuli: Max Havelaar*, vert. W. Siebenhaar, Kuala Lumpur 1984.

Leavis, F.R.: *Valuation in criticism*, Cambridge etc. 1986.

Leeuwe, H.H.J. de: 'De stijl van de Max Havelaar'. In: Pierre H. Dubois e.a.: *100 Jaar Max Havelaar. Essays over Multatuli*, Amsterdam 1962, blz. 85-113.

Leeuwe, H.H.J. de: 'Multatuli als denker'. In: *Over Multatuli 4*, Amsterdam 1978, blz. 52-58.

Lenep, M.F. van: *Het leven van Mr. Jacob van Lenep*, Amsterdam 1909. 2 delen.

'Levensberigten der in dit jaar afgestorvene medeleden'. In: *Handelingen*

der jaarlijksche algemeene vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, gehouden den 19 junij 1862, in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Leiden.

Loosjes, A.: 'De oude dorpen over 't IJ'. In: *Buiten* 13 (1919) blz. 280-282.

Loots, Cornelis: 'Huwelijksbeletselen'. In: id.: *Gedichten* 4, Amsterdam 1817, blz. 160-169.

Maas, Nop: 'De voordrachtentournees 1878-1881'. In: *Over Multatuli* 9, Amsterdam 1982, blz. 9-40; 12, Amsterdam 1984, blz. 26-51 en 16, Amsterdam 1986, blz. 13-26.

Maas, Nop: 'Het pak van Havelaar'. In: *Over Multatuli* 17 (1986) blz. 54-55.

Mare, A.J. de: *Multatuli-literatuur. Lijst der geschriften van en over Eduard Douwes Dekker*, Leiden 1948.

Marres, R.: *Over 'Terug tot Ina Damman' en de andere Anton Wachter romans van Simon Vestdijk*, Amsterdam 1981. Synthese.

Meere, J.M.M. de: 'Sociale verhoudingen en structuren in de Noordelijke Nederlanden 1814-1844'. In: *Algemene geschiedenis der Nederlanden* 10, Haarlem 1981, blz. 384-416.

Michener, James A.: *Testimony*, Honolulu 1983.

Molière: *Oeuvres complètes* 2, ed. Georges Couton, z.p. 1971. Pléiade.

Mooij, J.J.A.: *Tekst en lezer*, Amsterdam 1979.

Morriën, Adriaan: 'De Minnebrieven van Multatuli'. In: *Criterion* 1947 nr. 2 (februari) blz. 95-106.

Multatuli: *Volledige werken*, ed. G. Stuiveling, Amsterdam 1950-1989, 20 delen. Vanaf deel 18 verzorgd door H. van den Bergh en B.P.M. Dongelmans.

Multatuli: *Max Havelaar of de koffij-veilingen der Nederlandsche handelmaatschappij*, Amsterdam 1860.

Multatuli: *Max Havelaar of de koffie-veilingen der Nederlandsche handelmaatschappij*, 4de druk Amsterdam 1875. 1ste door den auteur herziene uitgaaf.

Multatuli: *Max Havelaar of de koffiveilingen der Nederlandsche handelmaatschappij*, 5de druk Rotterdam 1881. 2de door den auteur herziene uitgaaf.

Multatuli: *Max Havelaar*, naar het authentieke handschrift uitgegeven en ingeleid door G. Stuiveling, Amsterdam 1949.

Multatuli: *Minnebrieven*, Amsterdam 1861.

Multatuli (Eduard Douwes Dekker): *Walther. Humoristischer Roman*, Halle a.d.S. [door Vanrusselt gedateerd 1901].

Multatuli: *Brieven*, ed. M. Douwes Dekker-Hamminck Schepel, 2de, herziene uitgaaf Amsterdam 1912.

[Multatuli]: 'Een brief van Multatuli'. In: *De Portefeuille* 3 (1881) nr. 13 (25 juni), blz. 130.

Multatuli: *Reisbrieven aan Mimi*, ed. Julius Pée, Amsterdam 1941.

Multatuli: *Brieven aan Mr. Carel Vosmaer, R.J.A. Kallenberg van den Bosch en Dr. Vitus Bruinsma*, ed. Julius Pée, Brussel-Rotterdam 1942.

Mijnhardt, W.W. en A.J. Wichers: *Om het algemeen volksgeluk*, Edam 1984.

Nescio: *Boven het dal en andere verhalen*, 4de druk Amsterdam 1966.

Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek, red. P.C. Molhuysen en P.J. Blok, Leiden 1911-1937. 10 delen.

Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in de Vereenigde Nederlanden voor den jare 1824. Id. voor 1828. Id. voor 1829.

Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden voor het jaar 1865, Den Haag 1865.

Nieuwenhuis' woordenboek van kunsten en wetenschappen 3, herzien, omgewerkt en vermeerdert Leyden 1856.

Noordegraaf, Jan: *Norm, geest en geschiedenis. Nederlandse taalkunde in de negentiende eeuw*, [Dordrecht] 1985. Proefschrift Leiden.

Nuis, Aad: *Het monster in de huiskamer*, Amsterdam z.j.

Onderzoek naar de activiteiten van de heer Weinreb in de Duitse bezettingstijd, aanvulling op het Weinreb-rapport, z.p. 1980-1981.

Oosterwijk Bruijn, J. van: 'Philemon en Baucis. Vertelsel'. In: id.: *Luimige dichtstukjes* 1, 5de druk Amsterdam 1836, blz. 13-23.

Oosterwijk Bruijn, J. van: *De boertige zangster*, Amsterdam 1837.

Oversteegen, J.J.: *Beperkingen*, Utrecht 1982.

Oversteegen, J.J.: 'De organisatie van Max Havelaar'. In: id.: *De Novembristen van Merlyn*, Utrecht 1983, blz. 77-103. Eerder in: *Merlyn* 1 (1962-'63) 6 blz. 20-45.

Oversteegen, J.J.: 'Nawoord'. In: *Multatuli: Minnebrieven*, Amsterdam 1984, blz. 175-186. Salamander.

Oversteegen, J.J.: 'Multatuli en de verbeelding'. In: *Deugdelijk vermaak*, huldebundel voor C. de Deugd, Amsterdam 1987, blz. 171-183.

Oversteegen, J.J.: *De redelijke natuur. Multatuli's literatuuropvatting*, Utrecht 1987.

Paardt, Willem J. van der: 'Evolutie der evaluatie'. In: *Over Multatuli* 1 (1978), blz. 59-89.

Paardt, Willem J. van der: 'Absolutisme en relativisme: Postma en Segers'. In: *Spectator* 9 (1979-'80) nr. 6 (juni 1980), blz. 494-516.

Perron, E. du: 'De man van Lebak'. In: id.: *Verzameld werk* 4, Amsterdam 1956, blz. 5-449.

Perron, E. du: *Brieven* 8, Amsterdam 1984 [= 1985].

Plank, P.C. van der: *Multatuli-literatuur 1948-1977. Lijst der geschriften van en over Eduard Douwes Dekker*, met medewerking van A.J.M. Caspers en E.J. Krol, Amsterdam 1987.

Polak, H.J.: 'Multatuli. In memoriam'. In: id.: *Studiën*, Zutphen 1888, blz. 242-331.

Reinsma, R.: 'Verslag lagere, middelbare en Latijnse scholen in Noord-

en Zuid-Holland'. In: *Zuid-Hollandse studiën* 11, Voorburg 1965, blz. 7-157.

Reinsma, R.: 'De Latijnse school in de 19de eeuw'. In: *Spiegel historiael*, 1976, blz. 92-101.

Reve, Karel van het: 'Het schrijverschap van Multatuli'. In: *Over Multatuli* 16, Amsterdam 1986, blz. 1-12.

Rijn, Lia van: 'Brieven van Multatuli aan Taco de Beer'. Ongepubliceerde Leidse doctoraalscriptie (1987).

Scott, A.F.: *Current literary terms*, reprinted with revisions New York 1979.

Shipley, Joseph T.: *Dictionary of world literary terms*, new edition London 1970.

Smits, de oude Heer: *Volledige werken* 1, ed. L. Mulder, 2de, goedkope uitgaaf Schiedam 1882.

Sötemann, A.L.: *De structuur van 'Max Havelaar'*, Utrecht 1966. Proefschrift Utrecht.

Sötemann, A.L.: 'Nieuwenhuys en de mythe van Lebak'. In: *Over Multatuli* 22 (1989), blz. 35-42.

Spandaw, H.A.: 'Het zaligst levensuur'. In: id.: *Gedichten* 1, 4de druk Utrecht 1857, blz. 93-97.

Stokvis, P.R.D.: 'Nederlandse sociale verhoudingen tegen 1850'. In: *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 4 (1976) 10 blz. 70-84.

Stuiveling, Garmt: 'Van Douwes Dekker tot Max Havelaar'. In: id.: *Rekenschap*, Amsterdam 1941, blz. 97-133. Verkort in: J.J. Oversteegen (ed.): *Multatuli en de kritiek*, Amsterdam 1970, blz. 155-170.

Stuiveling, G.: 'Over het handschrift van de Havelaar'. In: *Multatuli: Max Havelaar*, naar het authentieke handschrift uitgegeven en ingeleid door G. Stuiveling, Amsterdam 1949, blz. V-XXIII. Ook in: 1) Pierre H. Dubois e.a.: *100 Jaar Max Havelaar. Essays over Multatuli*, Rotterdam 1962, blz. 25-47; 2) Garmt Stuiveling: *Vakwerk*, Zwolle 1967, blz. 201-222.

Stuiveling, Garmt: *Humor, ironie en sarkasme bij Multatuli*, [Amsterdam] 1954 [= 1955]. Geschriften van het Multatuli-genootschap 2. Ook in: 1) *Nieuw Vlaams tijdschrift* 9 (1955-'56) blz. 195-215; 2) *De lach in de literatuur*, Den Haag 1955, blz. 84-99; 3) id.: *Vakwerk*, Zwolle 1967, blz. 238-258.

Stuiveling, Garmt: 'Kroniek van een bewogen leven'. In: *Multatuli*, Hasse 1970, blz. 7-52.

Stuiveling, Garmt: *Levenslang*, Amsterdam 1982.

Stutterheim, C.F.P.: 'Reflectie en beleving'. In: id.: *Problemen der literatuurwetenschap*, 2de druk Amsterdam 1966, blz. 62-98.

Sijthoff's woordenboek voor kennis en kunst 4, Leiden [in bibliotheek W.N.T. gedateerd 1892].

Ter gedachtenis aan Multatuli. 1887 - 19 Februari - 1892, Amsterdam 1892.

Tiele, C.P.: 'Levensschets'. In: P.A. de Génestet: *Dichtwerken*, 18de druk Amsterdam z.j., blz. V-LXII.

Timp, Wim: *Amsterdam-Noord in oude ansichten*, Zaltbommel 1973.

Tijn, Th. van: 'Sociale verhoudingen en opvattingen daarover'. In: *Algemene geschiedenis der Nederlanden* 12, Haarlem 1977, blz. 132-137.

Tollens Cz., H.: 'Huiselijk geluk'. In: id.: *Gezamenlijke dichtwerken*, Leeuwarden 1871, kolom 47-49.

Traditie en vernieuwing, opstellen aangeboden aan A.L. Sötemann, Utrecht-Antwerpen 1985.

Valéry, Paul: 'Variété. Note et digression.' In: id.: *Oeuvres* 1, z.p. 1957, blz. 1199-1233. Pléiade.

Vanrusselt, René: 'Multatuli in het Duitse cultuurgebied'. Ongepubliceerd Leuvens proefschrift (1982).

Vat, D.G. van der: 'Potgieter en Charles Lamb'. In: *Tijdschrift voor taal en letteren* 27 (1939) blz. 219-231.

Veen, Hidde R.J. van der: 'Uit het kasboek van D'Ablaing'. In: *Over Multatuli* 16, Amsterdam 1986, blz. 54-70.

Veen, Hidde R.J. van der: 'Multatuli's ontbijstertje'. In: *Over Multatuli* 20, Amsterdam 1988, blz. 55-58.

Veer, H. de: *Toen... en nu*, Amsterdam 1877.

Veer, Paul van 't: *Het leven van Multatuli*, Amsterdam [1982].

Vervoort, Hans: *Sicco Roorda van Eysinga. Zijn eigen vijand*, m.m.v. Maja Indorf, Amsterdam 1979.

Veth, P.J.: 'Multatuli versus Droogstoppel, Slijmering en Co'. In: *De Gids* 24 (1860), 2de deel, blz. 58-82 en blz. 233-269. Verkort in: J.J. Oversteegen (ed.): *Multatuli en de kritiek*, Amsterdam 1970, blz. 31-47.

Vinkenoog, Simon (ed.): *Poëzie in Carré*, Amsterdam 1966.

Vries Jr., R.W.P. de: 'Twee Amsterdamsche verzamelaars: R.W.P. de Vries - D.C. Meyer Jr.'. In: *Acht en dertigste jaarboek van het genootschap Amstelodamum*, Amsterdam 1941, blz. 177-201.

Weiland, Pieter: *Nederduitse spraakkunst*, Amsterdam 1805.

Weiland, Pieter: *Nederduitse spraakkunst ten dienste der scholen*, Amsterdam 1808.

Weiland, P.: *Kunstwoordenboek*, 3de druk Rotterdam [in bibliotheek W.N.T. gedateerd 1858].

Weinreb, F.: *Collaboratie en verzet 1940-1945. Een poging tot ontmythologisering*, Amsterdam [1969]. 3 delen.

Wellek, René: *A history of modern criticism*, London 1955-'86. 6 delen.

Wellek, René en Austin Warren: *Theory of literature*, 3rd edition reprinted Harmondsworth etc. 1966.

Wellek, René en Austin Warren: *Theorie der literatuur*, vertaald door Tom Etty, T. Anbeek en J. Fontijn, Amsterdam 1974.

Winkler Prins, A. (red.): *Geïllustreerde encyclopedie. Woordenboek voor kunst, beschaving en nijverheid*, Amsterdam 1870-1881. 16 delen.

Wolf, H.C. de: 'Onderwijs en opvoeding in de Noordelijke Nederlanden 1795-1813'. In: *Algemene geschiedenis der Nederlanden* 11, Haarlem 1983, blz. 36-46.

Wolf, H.C. de: 'Onderwijs en opvoeding in de Noordelijke Nederlanden 1813-circa 1840'. In: *Algemene geschiedenis der Nederlanden* 11, Haarlem 1983, blz. 107-116.

Wordsworth, [W.]: *Guide to the lakes*, ed. Ernest de Sélincourt, reprinted Oxford 1970.

Zwaan, Jacob: *Oude tekeningen vertellen over Waterland en de Zaanstreek*, Alphen aan den Rijn 1970.

'H.R. Meskendorff' (blz. 19-29) is eerder gepubliceerd in *Amstelodamum* 73 nr. 3 (mei-juni 1986); 'Multatuli's masker' (blz. 99-120) in *Over Multatuli* 18, Amsterdam 1987.

REGISTER

- Aa, A.J. van der, 279
 Ablain van Giessenburg, R.C. d', 204-207, 214, 219, 290-292
 Abrahamsz, Sietske, 154, 172-177, 198, 199, 202, 205, 213, 214, 259, 290, 291
 Abrams, M.H., 135, 285
 Addison, Joseph, 136
 Alexander de Grote, 158, 166
 Allebé, G.A.N., 66, 281
 Alva, 30
 Amorie van der Hoeven jr., Abraham des, 15-17, 36, 52, 277
 Anbeek, Ton, 105, 107, 200, 201, 282, 283, 290
 Anderson, Marie, 28, 213, 278
 Aristides, 41
 Aristoteles, 135
 Bakker, J.M., 39, 40
 Balzac, Honoré de, 296
 Bate, W. Jackson, 137, 139, 140, 285
 Beckson, Karl, 285
 Beer, John, 286
 Beer, Taco de, 145, 147, 265, 278, 280, 295, 296
 Beets, Nicolaas, 42, 48, 62, 145, 279
 Bennis, Hans, 283
 Berg, W. van den, 59, 267, 281, 296
 Bergh, Hans van den, 165, 169, 281, 288
 Bernhold, E. (Wouter), 253, 254
 Bilderdijk, Willem, 48, 61, 67, 70, 136, 264-266
 Blanc, Louis, 20
 Blecker, Pieter, 16, 170, 171, 228
 Blok, W., 79, 127, 284
 Bonaparte, Louis, *zie* Napoleon III of Lodewijk Napoleon
 Borger, E.A., 48, 62
 Bosboom-Toussaint, A.L.G., 105, 283
 Bosch, Kallenberg van den, *zie* Kallenberg van den Bosch
 Bousset, Hugo, 110-112, 115, 118, 283
 Brandt Corstius, J.C., 109-111, 113, 118, 283
 Brest van Kempen, C.P., 156
 Brett, R.L., 285
 Brink, Jan ten, 200
 Broens, G., 204
 Brom, Gerard, 291
 Brooke, Nicholas, 285
 Brückner, Peter, 293
 Brugmans, H., 46, 49, 280
 Brunings, P.F., 200
 Brunjes, C., 57
 Bruijn, Van Oosterwijk, *zie* Oosterwijk Bruijn, Van
 Burger, D., 16, 277
 Busken Huet, Cd., 20, 73, 74, 277, 282
 Buuren, Maarten van, 276
 Byron, 48, 243, 295
 Calisch, I.M., 286
 Calisch, N.S., 286
 Cambronne, P.J.E. de, 166
 Capelle, A.G. van, 38-40, 279

- Claassens, Reinier, 60
 Claudius, Matthias, 70, 73
 Cleijndert, K., 58
 Coleridge, S.T., 86, 135-145, 260-263, 266, 274, 275, 282, 285, 286
 Corstius, Brandt, *zie* Brandt Corstius
 Coss, Ottilie, 174
 Costa, Isaac da, 75, 136, 264-266, 296
 Couperus, Louis, 79
 Couton, Georges, 289
 Cromwell, Oliver, 166
 Da Costa, *zie* Costa, Da
 Dale, J.H. van, 287
 Dante, 286
 Deken, Aagje, 70
 Dekker, Douwes, *zie* Douwes Dekker
 Dekker, K., 57
 Deugd, C. de, 296
 Deyssel, Lodewijk van, 79
 Diogenes, 158
 Dirks, 198
 Dirkse, Annelies, 16, 277
 Dolleman, Marretje, 44
 Dorens, Van Erven, *zie* Erven Dorens, Van
 Dostojevski, F.M., 233
 Douwes Dekker, Catharina, 15
 Douwes Dekker, Edu, 170, 198, 253
 Douwes Dekker, Engel, 15, 28, 29, 41, 45, 52, 277
 Douwes Dekker, Jan, 15, 155
 Douwes Dekker, Nonnie, 170
 Douwes Dekker, Pieter, 15, 47, 48, 51, 52, 57, 59, 74
 Douwes Dekker, Willem, 15, 52
 Douwes Dekker-Eeltjes Klein, *zie* Eeltjes Klein
 Douwes Dekker-Hamminck Schepel, *zie* Hamminck Schepel
 Douwes Dekker-Van Wijnbergen, *zie* Wijnbergen, Van
 Dresden, S., 276
 Drop, W., 79
 Dubois, Pierre H., 283
 Du Perron, *zie* Perron, Du
 Duymaer van Twist, A.J., 151, 162, 172, 182, 193, 194, 252
 Dyserinck, Johs., 279
 Eeden, Frederik van, 74
 Eeghen, I.H. van, 278
 Eeltjes Klein, Sytske, 29, 52
 Eliot, T.S., 135, 144, 285, 286
 Engell, James, 137, 139, 140, 285
 Epkema, Ecco (1759-1832), 41
 Epkema, Ecco (1835-1905), 44
 Epkema, P., 39-44, 47
 Epkema-Dolleman, *zie* Dolleman
 Erven Dorens, Jan van, 24, 25, 29, 32, 278
 Estelle, 175, 199
 Ett, Henri, A., 292
 Etzerodt, Stéphanie, 214
 Eysinga, Roorda van, *zie* Roorda van Eysinga
 Faber, J.L.A., 203
 Feith, Rhijnvis, 60
 Fens, Kees, 122, 284
 Flaubert, Gustave, 274
 Flavius Josephus, 117
 Flemmich, H.L., 284
 Fockink, Wijnand, 247
 Fortgens, H.W., 24, 41, 42, 278, 279
 Fowler, Roger, 284
 Freud, S., 224, 225, 293
 Friedemann, Käte, 104-107, 283
 Funke, G.L., 42, 229, 240, 241, 254
 Fijn van Draat, P., 287
 Ganz, Arthur, 285
 Gay, Jules, 290
 Génestet, P.A. de, 35
 Gerritsen, G., 55
 Ghinst, A.J. van der, 231, 296

Gide, André, 91
 Giessenburg, D'Ablaing van, *zie*
 Ablaing van Giessenburg, D'
 Giltay Veth, D., 283
 Goedegebuure, J.L., 268, 286, 296
 Goethe, J.W. von, 225, 295
 Gomperts, H.A., 124, 125, 276,
 281, 283, 284, 286
 Goot, P. van der, 52
 Gorp, H. van, 135
 Graaff, Charlotte de, 214
 Gregoor, Nol, 291
 Greve, A., 39, 40
 Groen jr., J.A., 281
 Groningen, Aug. P. van, 128, 284
 Günst, F.C., 177, 201, 202, 204
 Haan, Tristan, 290
 Hall, J.N. van, 29
 Hall, M.C. van, 51, 59, 60
 Hamminck Schepel, J.C.P., 213,
 215
 Hamminck Schepel, M.F.C. (Mi-
 mi), 17, 174, 197, 212-218, 229,
 231, 234, 240, 241, 253, 254, 259,
 266, 269, 284, 294, 295
 Hart, Maarten 't, 7, 276
 Hartman, E.H.M.H., 176
 Hasselt, W.J.C. van, 148, 153
 Hebel, Johann Peter, 70, 73
 Heeckeren, Van, 101, 114
 Heine, Heinrich, 295
 Helmers, J.F., 60, 70-73
 Hermans, Willem Frederik, 9,
 158, 159, 228, 241, 276, 288, 292,
 294
 Heij, J. van der, 50
 Heije, J.P., 26, 27, 278
 Hildebrand, *zie* Beets
 Hobbes, Thomas, 134, 136
 Hoëvell, W.R. van, 157, 160, 171
 Hoeven, Des Amorie van der, *zie*
 Amorie van der Hoeven, Des
 Hoffmann, E.T.A., 104
 Holman, C. Hugh, 285
 Holtrop, J., 285
 Hölty, L.H.C., 70, 73
 Homerus, 43
 Hoof, P.C., 54
 Hoogvliet, Arnold, 60
 Houwink, J., 230, 231
 Houwink-Peeters, P.J., 230, 231
 Huet, Busken, *zie* Busken Huet
 Huizinga, J., 12, 276
 Hume, David, 136
 Huygens, G.W., 293
 Ibsch, Elrud, 121-123, 284
 Immerzeel jr., J., 60
 Ingarden, Roman, 93, 94
 Iwema, K., 101, 110-112, 115, 118,
 283
 Janssens, Marcel, 100-102, 115,
 118, 119, 276, 283, 284
 Japicx, Gysbert, 41
 Jaurès, Jean, 91
 Jean Paul, 48, 52, 59, 67, 70, 73, 74,
 104, 136, 262-266, 274, 296
 Jezus, 73, 158, 159, 189, 194
 Johnson, Dr. Samuel, 297
 Jonckbloet, G., 293
 Josselin de Jong, J. de, 287
 Judas, 193
 Kallenberg van den Bosch,
 R.J.A., 16, 220
 Kannegieter, J.Z., 280
 Kant, Immanuel, 82, 105, 271
 Karta Nata Negara, 156
 Kempen, Brest van, *zie* Brest van
 Kempen
 King, Peter, 289, 291, 292
 Klein, Eeltjes, *zie* Eeltjes Klein
 Klikspaan, *zie* Kneppelhout
 Kloek, J.J., 200, 201, 282, 290
 Kloos, Willem, 268
 Kneppelhout, J., 87
 Koenen, M.J., 146, 147, 287
 Komrij, Gerrit, 59
 Koning, J.J., 39, 40
 Koops, G., 292, 295

Kortenhorst, J., 18, 277
 Kramer, J., 146
 Kramers Jzn., J., 146, 147, 211
 Kruithof, Bernard, 50, 280
 Kruseman, A.C., 16, 20, 21, 44, 53,
 54, 67, 73, 159, 277
 Krüseman, Mina, 241
 Kruyskamp, C., 281
 Kuiper, E.J., 279
 Kuiper jr., H., 287
 Kummer, Em., 260, 293, 295
 Lamartine, A.M.L. de, 295
 Lamb, Charles, 145, 287
 Lämmert, Eberhard, 89, 117, 118,
 282-284
 Lawrence, D.H., 119, 284
 Leavis, F.R., 144, 286
 Leeuw, A.J. van der, 283
 Leeuwe, H.H.J. de, 100-102, 259,
 283, 295
 Leman, M., 39, 40
 Lennep, Jacob van, 41, 48, 128, 147-
 155, 175, 189, 204, 208, 214, 250,
 287
 Lennep, M.F. van, 279, 287
 Lindo, Prager, *zie* Prager Lindo
 Linnaeus, 16
 Locke, John, 136
 Lodewick, H.J.M.F., 135
 Lodewijk Napoleon, 30
 Longinus, 135
 Loosjes, A., 54, 281
 Loots, Cornelis, 60, 70, 71, 73
 Loudon, J., 198, 202
 Luther, Maarten, 166, 189, 289
 Maas, Nop, 96, 283, 295
 Malthus, T.R., 295
 Manhave, J., 287
 Marres, R., 291
 Marx, Karl, 271
 Meere, J.M.M. de, 277
 Meskendörff, H.R., 8, 19-29, 32,
 33
 Meskendörff, J.H., 21
 Meslier, Jean, 204, 290
 Meijer, A.F., 57
 Michener, James A., 119, 284
 Miller, Norbert, 296
 Milton, J., 86, 282
 Mimi, *zie* Hamminck Schepel
 Mischke, Karl, 242
 Molière, 189-191, 272, 289
 Mooij, J.J.A., 91, 92, 283
 Morriën, Adriaan, 177, 194, 289,
 290
 Mozart, W.A., 191
 Mozes, 236
 Muir, Edwin, 89
 Mijer, P., 157
 Mijnhardt, W.W., 280, 281
 Napoleon, 30, 34, 91, 158, 159,
 166, 220
 Napoleon III, 20, 204
 Nassau, Adolf van, 232-234, 237-
 239
 Nescio, 53, 87, 280
 Nieuwenhuyzen, Jan, 55
 Noordegraaf, Jan, 292
 Nuis, Aad, 283
 Nijgh, H., 160, 172, 176, 204
 Omboni-Etzerodt, *zie* Etzerodt
 Oorschot, G.A. van, 12
 Oosterwijk Bruijn, J. van, 60
 Oversteegen, J.J., 102-104, 106-
 110, 115, 118, 261, 262, 283, 284,
 287, 289, 295, 297
 Paap, Willem, 10
 Paardt, Willem J. van der, 120-
 126, 128, 284
 Pahud, C.F., 157
 Pekelharing, Arie, 18
 Pekelharing, B.H., 18
 Pekelharing, Klaas, 18
 Perron, E. du, 109, 113, 114, 118,
 283, 284
 Pierson, Allard, 42, 245, 294
 Polak, H.J., 71, 133, 281, 285
 Potgieter, E.J., 145, 146, 287

Prager Lindo, Mark, 21, 87, 145, 277
 Prins, Arij, 79
 Pruimers-Van Dedem, J.T., 219, 221, 292
 Reinsma, R., 24, 277-279
 Reve, Gerard, 112, 165, 288
 Reve, Karel van het, 231, 233, 293
 Richter, Jean Paul, *zie* Jean Paul
 Rochussen, J.J., 157, 171, 172, 182
 Roorda van Eysinga, S.E.W., 249-251, 265, 294-296
 Roorda van Eysinga-Dibbetz, G. C., 250
 Rooses, Max, 280
 Rousseau, Jean-Jacques, 44, 65, 69, 73, 158
 Ruijter, J. de, 155
 Rijn, Lia van, 278, 280, 296
 Saintsbury, George, 135
 Sandwijk, G. van, 57
 Say, J.B., 295
 Schelling, F.W.J. von, 139, 140, 264, 285
 Schepel, Hamminck, *zie* Hamminck Schepel
 Schiller, F. von, 295
 Schlegel, A.W., 264
 Scialoja, A., 295
 Scott, A.F., 285
 Scott, Walter, 48
 Shakespeare, W., 86, 282, 295
 Shipley, Joseph T., 285
 Simenon, Georges, 91
 Smith, Adam, 295
 Smits, Oude heer, *zie* Prager Lindo
 Solger, K.W.F., 264
 Sötemann, A.L., 8, 79-129, 264, 283, 284, 296
 Spandaw, H., 61
 Speyk, J.C.J. van, 60, 166, 189
 Stamkart, Joh. A., 176, 177
 Stamkart-Hartman, *zie* Hartman
 Stapf, Paul, 296
 Staring, A.C.W., 70, 75
 Starkenborg van Straten, B.W., 155
 Steen, Jan, 272
 Steen, G. van den, 56, 57
 Stokvis, P.R.D., 277, 280, 281
 Straten, Starkenborg van, *zie* Starkenborg van Straten
 Stuiveling, Garmt, 12, 20, 45, 80, 100-102, 109, 113, 114, 116-118, 153, 157, 203, 214, 218, 241, 254, 255, 277-280, 281, 283, 284, 287, 289, 290, 294
 Stutterheim, C.F.P., 283
 Sue, Eugène, 20
 Teesing, H.P.H., 267
 Terpstra, W., 31, 279
 Thieme, D.A., 157, 160, 161
 Thiers, L.A., 295
 Thorbecke, J.R., 219
 Tiele, C.P., 279
 Tiele, P.A., 296
 Timp, Wim, 281
 Tine, *zie* Wijnbergen, Van
 Tollens, H., 48, 60-62, 70, 71, 73, 74, 76
 Twist, Duymaer van, *zie* Duymaer van Twist
 Tijn, Th. van, 278
 Uyterlinde-Maris, Wiske, 105, 107, 283
 Valéry, Paul, 8, 276
 Vanrusselt, René, 294
 Vat, D.G. van der, 287
 Veegens, D.J., 39-41
 Veen, Hidde R.J. van der, 289, 292
 Veer, Hendrik de, 42-44, 279
 Veer, Paul van 't, 16, 18, 19, 28, 29, 34, 35, 45-48, 55, 277-280
 Vergilius, 286
 Versluys, J., 45
 Vervoort, Hans, 295
 Vestdijk, S., 291

Veth, Giltay, *zie* Giltay Veth
 Veth, P.J., 153, 156, 157, 160
 Vinkenooog, Simon, 56, 281
 Vloten, Johannes van, 201
 Vondel, Joost van den, 295
 Vos, K., 18
 Vosmaer, Carel, 159, 265, 276, 277, 288, 296, 297
 Vossius, G., 38, 45
 Vries, R.W.P. de, 26, 278
 Vuijk, C., 54, 55
 Waardenburg, P.A.G., 39, 40
 Waltman, J., 229, 231, 276
 Warren, Austin, 82, 83, 87, 282
 Watson, George, 285
 Weiland, J.A., 48, 59
 Weiland, Pieter, 212, 286, 291
 Weinberg, B., 89
 Weinreb, F., 89, 282, 283
 Wellek, René, 82-84, 86, 87, 120, 129, 135, 140, 144, 263, 264, 267, 268, 270-272, 282, 284, 285, 286, 296, 297

Westrheene-Van Heijningen, J., 200
 Wezel, René, 59
 Wichers, A.J., 280, 281
 Willem III, 230
 Winkel, Piet te, 15, 35
 Winkler Prins, A., 289
 Wolf, H.C. de, 277, 278
 Wolff, Betje, 70
 Wordsworth, William, 136, 137, 271, 285
 Wijnbeek, H., 24-26, 30, 32, 36, 37, 39, 40, 42
 Wijnbergen, E.H. van (Everdine, Tine), 17, 44, 88, 101, 147, 148, 151, 153-155, 160, 162, 166, 171-177, 197-199, 202-204, 213, 214, 216, 217, 220, 229, 241, 269, 276
 Zaalberg, J.C., 219
 Zillesen, W.J., 37, 39, 40, 279
 Zwaan, Jacob, 280

INHOUD

INLEIDING	7
SCHOLEN EN SCHOOLMEESTERS	13
H.R. Meskendorff	19
De Latijnse school	29
De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	47
VERNIEUWING EN TRADITIE	77
De structuur	80
Autonomisme	86
Identificatie, authenticatie en cumulatie	95
Multatuli's masker	99
Ontstaansgeschiedenis en interpretatie	100
De auctoriële verteller	102
Sjaalman	109
Stern	113
Multatuli	115
Wetenschap en oordeel	120
DE VEELZINNIGE MUZE	131
Coleridge	136
Fancy in Nederland	145
De meneer van de pratende molens; de roman 'Fancy'	147
Fancy van de varkens; 'Max Havelaar aan Multatuli'	153
'Misschien begrijpt men 't later'; <i>Minnebrieven</i>	170
'Lieve Fancy, wilt ge my een sprookje vóórzeggen?'; over Wouter Pieterse in de eerste bundel <i>Ideeën</i>	204
'Toch zul je myn fancy blyven'; brieven aan Mimi	212
'Fancy... sterven voor u...'; de tweede bundel <i>Ideeën</i>	218
Fancy naar de achtergrond; 1866-1873	226
'De grote Fancy-ananke'; <i>Millioenenstudiën</i>	231
'Een parelduiker vreest den modder niet'; over Wouter Pieterse in de laatste bundels <i>Ideeën</i>	240

'Lui, pedant, ziekelyk en oud'; <i>Onafgewerkte blaadjes</i>	253
Schrijverschap en idealisme	257
Multatuli, Coleridge en anderen	260

NOTEN	276
-------	-----

BIJLAGEN	
1. Uit het archief van het departement Waterland van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Notulen.	298
2. Leden van het departement Waterland van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen tijdens de periode 28 juli 1836-26 juli 1838.	318
3. De voorgelezen teksten.	321
4. De oudejaarsnacht.	327

BIBLIOGRAFIE	329
--------------	-----

VERANTWOORDING	339
----------------	-----

REGISTER	340
----------	-----